

SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND

ÕIGUSTEADUSKOND

KARISTUSÕIGUSE OSAKOND

Ursula Kimmel

KRIMINAALTULU ARESTIMISE JA KONFISKEERIMISE EFEKTIIVSUSE
MÕÕTMISEST EESTIS: KUIDAS MEIL LÄHEB?

Magistritöö

Juhendaja PhD Andreas Kangur

Tartu

2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
I KONFISKEERIMIST VÕIMALDAVAD INSTRUMENDID	10
1.1 Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohaldamise võimalused Eesti õigusloomes	10
1.1.1 Konfiskeerimise karistusõiguslik olemus.....	10
1.2 Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine	13
1.3 Karistusõiguse revisjoni protsessi mõjust konfiskeerimisele	14
1.4 Võimalused konfiskeerimiseks alates 31.12.2016.....	16
1.5 Välisriikide praktika	22
1.5.1 Laiendatud konfiskeerimise näiteid Euroopa Liidu liikmesriikides	23
1.6 Riiklikud kriminaalpoliitika strategiadokumendid	27
1.6.1 Laulasmaa deklaratsioon	27
1.6.2 Kriminaalpoliitika arengusuunad 2018	28
1.6.3 Turvalisuspoliitika põhisuunad	30
1.6.4 „Siseturvalisuse arengukava 2015 – 2020“	30
1.7 Euroopa Liidu meetmed konfiskeerimise tõhusamaks muutmisel	32
1.7.1 Konfiskeerimise tähtsus Euroopa Liidu kriminaalpoliitika dokumentides ja õigusloomes	32
1.7.2 Euroopa Liidu normatiivaktid seoses kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimisega	33
1.7.3 Euroopa Komisjon määruse eelnõu.....	40
II KRIMINAALTULU TUVASTAMIST VÕIMALDAVATE INSTRUMENTIDE KOHALDAMISE EFEKTIIVSUSE MÕÕTMINE.....	41
1.1 Euroopa Liidu hinnang piisavusele	42
2.2 Eestile tulenevad kohustused ja suunised kriminaaltulu efektiivsuse mõõtmiseks... 44	44
3.1 Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise edukuse mõõtmisest Eestis	48
3.1.1 Keskse statistika ülevaade, aastatel 2012 – 2016.....	48
3.1.2 Teised kriminaaltulu käsitlevad aruanded.....	53
4.1 Õiguspriimuste arvamusel kriminaaltulu äravõtmise efektiivsusest.	58
KOKKUVÕTE.....	61
Measuring the effectiveness of freezing and confiscation of proceeds of crime – how we are doing?.....	67

SUMMARY	67
KASUTATUD KIRJANDUS	70
Kasutatud kirjandus ja muud allikad	70
Kasutatud õigusaktid	75
Kasutatud kohtuotsused	76

SISSEJUHATUS

Lause «Kuriteost ei tohi keegi kasu saada» kirjeldab ilmekalt filosoofiat, mis võtab kokku nende inimeste töö, kes tegelevad iga päev kriminaaltulu tuvastamisega. Ükski inimene ei tohi kuriteo arvelt rikastuda ning kui see on juhtunud, peab riik tegema omalt poolt kõik, et kuriteoga saadud tulu kurjategijatelt ära võtta.

Nii Eesti kui ka Euroopa Liidu tasandil on kriminaalsel teel omandatud tulu kurjategijatelt ära võtmine pälvinud suurt tähelepanu ja sellega seoses on tehtud väga mitmeid algatusi, seda eesmärgiga muuta kuritegeliku tulu arestimine ja konfiskeerimine efektiivsemaks. Eesmärgi täitmiseks on muudetud õigusloomet ning teema tähtsust on käsitletud ka poliitika kujundamise tööriistades. Vara konfiskeerimise olulisust on märkimisväärselt iga aastaselt käsitletud ka meediaväljaannetes, kus õiguspraktikute poolt kõlavad arvamused nagu „kriminaalse tulu konfiskeerimine peab kasvama¹“ on üsna levinud. See on omakorda tõstatanud küsimuse, kuidas meil tegelikult kriminaaltulu konfiskeerimine läheb ehk kui edukas on Eesti kuritegelikul teel omandatud varade konfiskeerimisel? Küsimus on aktuaalne, kuna riik on efektiivsuse tõusule kaasa aitamiseks mitmeti panustanud, ent möönab läbi juhtivate õiguspraktikute siiski, et konfiskeerimiste arv peab kindlasti tõusma.

Riigi peaprokurör on oma kõnedes korduvalt rõhutanud,² et uurimisasutuste prioriteediks peab olema kriminaaltulu konfiskeerimine. Ühtlasi on ta hiljaaegu öelnud, et kriminaalsel teel saadud vara konfiskeerimise ulatusega ei saa rahul olla.³ Paratamatult tekib küsimus, miks ja millele tuginedes on riik hinnanud tänast olukorda konfiskeerimiste osas ebapiisavaks.

¹ Vt. näiteks L. Perling. Kriminaalse tulu konfiskeerimine peab kasvama. 15. juuni 2016. Arvutivõrgus - <http://www.postimees.ee/3734331/perling-kriminaalse-tulu-konfiskeerimine-peab-kasvama>

² Vt. näiteks L. Perling. Riik kavatseb tõhustada kriminaaltulu konfiskeerimist. 24. Jaanuar 2017. Arvutivõrgus - <http://www.pealinn.ee/tagid/ilm/riik-kavatseb-tohustada-kriminaaltulu-konfiskeerimist-n184700>

³ Riigi peaprokurör L. Perling on välja toonud, et „kuigi tendents on positiivne, ei saa me rahul olla sellega, kui paljude kuritegude puhul kriminaaltulu konfiskeerida õnnestub. Mullu konfiskeeriti kriminaaltulu 170 korral. Peame jõudma olukorrani, kus suudame kriminaalset tulu konfiskeerida enamikes prioriteetsetes kuritegudes. Eriti oluline on kurjategijate varaline mõjutamine organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses“.

Sellest lähtuvalt on üks sõlmküsimusi, kuidas me teame, kas tegevus on efektiivne? Käesolev magistritöö uurib kas ja kui edukalt Eesti täidab endale võetud rahvusvahelisi kohustusi efektiivsuse mõõtmisest lähtuvalt ning uuritakse, kuidas seda edukust mõõta.

Oluline on küsida, kas konfiskeerimiste tulemuslikkuse hindamisel on mõõdetud kõiki konfiskeerimisahela näitajaid, mis annaks infot kui efektiivne on riik konfiskeerimiste kohaldamisel. Ühtlasi on vajalik teada, mis võiks olla need põhjused, miks riik on hinnanud konfiskeerimise tulemusi selliselt, et nendega ei saa rahul olla.

Käesolev magistritöö uurib, missugused võimalused on Eestil täna konfiskeerimisi läbi viia, kui oluline on see küsimus riiklikes strateegiates ning soovib leida vastust küsimusele, kas ja kuidas tunneb riik huvi konfiskeerimise efektiivsuse mõõtmise osas.

Sellele küsimusele vastuse leidmiseks uuritakse esmalt, missugused on riigi käsutuses olevad instrumendid efektiivseks kriminaaltulu tuvastamiseks ning millest on lähtunud nende loomisel. Edasi selgitatakse, missugused on riigi rahvusvahelised kohustused efektiivsuse mõõtmisel ning miks seda üldse mõõtma peaks. Töös antakse ülevaade edukuse hindamisest Eestis ning ühtlasi esitatakse ka juhtivate õiguspraktikute seisukohad selles küsimuses.

Efektiivsuse mõõtmine on vajalik selleks, et riik saaks ühelt poolt tagasisidet võetud meetmete tulemuslikkuse osas ning see info omakorda peaks andma suunised edaspidisteks arenguteks selles valdkonnas.⁴

Juhul kui riik on võtnud seisukoha, et konfiskeerimine ei ole täna piisav, on autori arvates vajalik, et seda põhjendatakse asjaoludega, mis tuginevad efektiivsuse mõõtmisele. Eelpool mainitud analüüsi käigus kujunevad ka võimalikud lahendused juba tekkinud probleemidele efektiivsuse mõõtmisel, mida käsitletakse viimase peatüki lõpus.

Magistritöö teema valik on keskendunud kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist võimaldavate instrumentide käsitlemise ja efektiivsuse hindamisele, kuna kuritegudest saadud tulu konfiskeerimine on ja saab olema ka tulevikus kriminaalpoliitikas olulise tähtsusega. Seda ilmestab näiteks asjaolu, et ainuüksi korruptsiooni kuritegude alane statistika näitab, et Maailma Panga andmetel makstaks igal aastal üle maailmselt altkäemakse suurusjärgus 1 triljon dollarit.⁴ See tõdemus näitab, et on alust arvata justkui

⁴ D. Telesklaf. Asset Recovery. UNAFEI. Resource material seires no.83. Fuchu Tokyo Japan, 2011, lk 3.

ei konfiskeerita maailmas (k. a Eestis) kriminaalsel teel omandatud tulu piisava efektiivsusega ning tekitab vajaduse küsida, kuidas näiteks Eestis seda efektiivsust mõõdetakse. Teematika käsitlemisest saadav kasu on käsitletav kriminaalpoliitika kujundamise instrumendina, mis kätkeb endast soovitusi efektiivsuse mõõtmise protsessi parendamiseks.

U.S.A õiguspraktik ja kriminaaltulu menetleja Jean B. Weld meenutab konfiskeerimise tähtsust rõhutades, et kurjategijatel on kriminaaltuluga soetatud varast kordades raskem loobuda, kui kanda karistusena vangla-aastaid. Ta ütleb, et kriminaaltulu konfiskeerimine kui mõjutusvahend, on nende jaoks talumatum ja seetõttu peaks kriminaaltulu konfiskeerimine olema võimalik enamikes kriminaalmenetlustes⁵.

Viimase aastakümne jooksul on teadlikkus kriminaaltulu arestimise vajalikkusest oluliselt tõusnud riikide üleselt. Nii on ka Eestis astunud tõsiseid samme kriminaaltulu efektiivselt arestimiseks ning varade konfiskeerimiseks. Eesti on üle võtnud mitmeid Euroopa Liidu õigusakte, millega on muudetud siseriikliku õiguskorda. Panustatud on ka kriminaaltulu tuvastamise prioritseerimisega riiklikes kriminaalpoliitika strateegiadokumentides ja ressursside sihtpaigutamise uurimisastustesse.

Eesti Vabariigi Valitsuse kuritegevusevastased prioriteedid⁶ seati esimest korda 2005. aastal Siseministri ja Justiitsministri Laulasmaa kohtumisel, hiljem on prioriteete küll mõnevõrra muudetud, hetkel kehtivad prioriteedid kinnitati 10.juunil 2015.

Karistusõiguslikke muudatusi teadvustavast veebikeskkonnast „Kriminaalpoliitika.ee“ saab teada, et praegu kehtivate prioriteetide hulgas on näiteks organiseeritud narkokuritegevus; suure kahjuga majanduskuritegevus ning raske korruptsioon ja inimkaubandus. Prioriteedid näevad ette, et eelnimetatud kuritegude menetlemise puhul tuleb tähelepanu pöörata kriminaaltulu tuvastamisele ja konfiskeerimisele kuritegude toimepanijatelt.⁷

Eestis on veel mitmeid strateegilisi dokumente, mis peavad oluliseks võitlust organiseeritud kuritegevusega ning sealhulgas rõhutavad ka kriminaaltulu tuvastamise tähtsust. „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“ on üks neist, milles on kokku

⁵ J. B. Weld. Forfeiture Laws and Procedures in the United States of America. UNAFEI. Resource material seires no. 83. Funchu Tokyo Japan, 2011, lk 18.

⁶ Laulasmaa deklaratsiooni alusel kuritegevusevastase võitluse prioriteetidest. Arvutivõrgus - <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika/kuritegevusvastased-prioriteedid> (24.04.2017)

⁷ *Ibid*

lepitud kuriteovaldkonnad, millele sisejulgeoleku valdkonna poliitika kujundajad ning allasutused enam tähelepanu pööravad. Ka on kriminaaltulu tuvastamine siseministeeriumi poolt välja antud „Turvalisuspoliitika“⁸ trükise kohaselt tähelepanu pälvinud valdkonnaks⁹ olnud juba selle välja andmise ajast alates.¹⁰

Kriminaaltulu tuvastamine kui prioriteetne valdkond on märgitud ka riigi sisejulgeoleku alases katusdokumendis nimega Sisejulgeoleku strateegia, mille alaprogramm „Sisejulgeoleku suurendamine“ loetleb mitmeid tegevusi, mis peaksid kaasa aitama organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse elluviimisele Eestis.¹¹

Muudatusi, mis on panustanud kriminaaltulu tuvastamise efektiivsemaks muutmisele, on toimunud ka õigusloomes. Konfiskeerimise valdkonnas on aegade jooksul vastu võetud ja kinnitatud väga mitmeid normatiivakte. Meie õiguskorda hiljajärgu paljuski muutnud on direktiiv kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus, millega praegune kord süüteoga seotud vara osas muutus Eestis karmimaks. Näiteks arvestatakse nüüd süüteoga saadud vara hulka ka seda, mida on kuritegeliku päritolu vara abil täiendavalt saadud või teenitud. Varasemaga võrreldes laieneb ka konfiskeeritava vara hulk. Direktiivis sätestatud kohustuste täitmiseks täiendati ka laiendatud konfiskeerimine mitmetele karistusseadustiku eriosas sätestatud kuriteokoosseisude korral.

Ka Euroopa Liit ei ole jätnud konfiskeerimise valdkonda tähelepanuta ja on teinud märkimisväärseid jõupingutusi soovides muuta kriminaaltulu tuvastamise tähtsust nõnda, et see poleks mitte vaid teisejärguline menetlusetapp, vaid vastupidi, esmatähtis osa kriminaalmenetlusest.

Euroopa Liidu sisemist funktsionaalset struktuuri võib kujutada metafoorselt templina, mis seisab kolmel sambal. Kuritegevuse kontroll ja turvalisuse tagamine Euroopa Liidus toimub tegevuste kaudu, mis kuuluvad kõigi kolme samba alla¹². Esimene samm on

⁸ „Turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015“ on 2008. aastal riigikogus vastu võetud dokument, mis seab Eesti turvalisuspoliitikale ühtse raamistiku ja näeb ette hulga eesmärgid, millede täitmisest annab siseminister iga aasta hiljemalt 1. märtsiks parlamendile ülevaate.

⁹ Näiteks avaldati 2014. aasta aruandes, et Keskkriminaalpolitsei 2013. aasta tähelepanu oli suunatud kriminaaltulu jätkuvale konfiskeerimisele ja vastava valdkonna arendamisele.

¹⁰ Siseministeerium andis „Turvalisuspoliitika“ trükist välja aastatel 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015.

¹¹ Tegevused on loetletud strateegia programmis „organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus“.

Siseturvalisuse arengukava aastani 2020. Tallinn, Siseministeerium, 2014, lk 86

¹² J. Saar, A. Markina, A. Resetnikova, J. Ginter, J. Sootak, A. Parmas. Eesti õiguskaitseasutuste koostöö Euroopa Liidu liikmesriikidega piiriülese kuritegevuse tõkestamisel (olukord enne ja pärast liitumist Euroopa Liiduga). Tallinn, 2003, lk. 5

valdavalt Euroopa Komisjoni tegevusala ja peamised õiguslikud instrumendid eesmärkide saavutamiseks on määrused ja direktiivid, millede kohaldamisest on eelpool ka juttu. Teise samba raames tegeleb väliministrite ja kaitseministrite nõukogu mitmete valdkondadega, mis on seotud piiriülese kuritegevusega. Kolmanda samba instrumentideks on koostöö, ühisaktsioonid ja ühismeetmed (lisaks klassikalistele rahvusvahelises õiguses sätestatud meetmetele), mis moodustavad olulise osa võitlusest piiriülese organiseeritud kuritegevusega, mille hulka kuulub ka kriminaaltulu tuvastamine. Eesti õigusasutuste koostöö (piiriülese) kuritegevuse kontrollimisel leiab aset ülalkirjeldatud põhimõtete ja instrumentide abil¹³. Lisaks eelpool mainitud siseriikliku õiguskorra ja Euroopa Liidu tugevale õigusraamistikule aitab kriminaaltulu tuvastamisele rahvusvaheline koostöö.

Hea näitena kriminaaltulu tuvastamise osas saab tuua 2007. aastal vastu võetud Euroopa Liidu Nõukogu otsuse,¹⁴ millega kehtestati liikmesriikidele kohustus luua igasse osalisriiki rahvuslik kriminaaltulu tuvastamise büroo. Ettevõtmise eesmärgiks oli soodustada koostööd liikmesriikide vahel, jälitamiseks ja tuvastamiseks kriminaaltulu kogu Euroopa Liidus¹⁵. Kriminaaltulu tuvastamise büroosid ühendab ARO¹⁶ platvorm, mis on rahvuslikke kriminaaltulu tuvastamise büroosid liitev võrgustik. See ühendus aitab kõikidel ühinenud liikmetel vahetada kiirelt informatsiooni, parimaid praktikaid ning teha seeläbi koostööd kriminaaltulu kiireks tuvastamiseks. Eestit esindab selles ühenduses 2012. aastal keskkriminaalpolitsei juurde loodud kriminaaltulu¹⁷ tuvastamise büroo¹⁸. Büroo ülesanne on kriminaaltulu tuvastamine politsei- ja piirivalveameti menetluses olevates kriminaalasjades ning koostöö maksu- ja tolliameti ning kaitsepolitseiga, näiteks 2013. aastal arestiti maksu- ja tolliameti kriminaalasjades vara

¹³ *Ibid*, lk. 6

¹⁴ ELT. Nõukogu Raamotsus 2007/845/JHA, mis käsitleb kriminaaltulu jälitamise talituste vahelist koostööd kuritegelikul teel saadud tulu või kuritegevusega seotud muu vara jälitamise ja tuvastamise valdkonnas, 2007. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32007D0845&from=GA> (24.04.2017).

¹⁵ Euroopa Komisjoni valdkondlik raport. Commission report on 'Asset Recovery Offices': an important tool to go after criminals' Money. Brüssel, 2011. Arvutivõrgus - http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-464_en.htm (24.04.2017).

¹⁶ Asset Recovery Offices

¹⁷ Koostööd tehakse ka siseriiklikul tasandil ja nii töötavad organiseeritud kuritegevusega võitlevad õiguskaitseasutused Eestis ühiselt, vahetades omavahel teavet ning toetades teineteist menetluseesmärkide saavutamisel. Koos töötavad 2012. aastal keskkriminaalpolitsei juurde loodud kriminaaltulu tuvastamise büroos uurijad, raamatupidamiskesksperdid ja analüütikud, kelle read on pidevalt täienenud uute ametnike ja analüütikuga.

¹⁸ Lisaks nimetatud ühendusele on Eesti ka Camden Asset Recovery Inter-Agency Network (CARIN) liige, mis ühendab endas kriminaaltulu tuvastamise eksperte üle terve maailma, kaasa arvatud Ameerika Ühendriike. Sarnaselt ARO platvormile, koondab ka CARIN *Network* kriminaaltulu tuvastamise üksused, eesmärgiga tõhustada büroode vahelist koostööd ja vahetada teadmisi.

4,3 miljoni euro väärtuses.¹⁹ ARO ühendusse astumisega kaasnes Eestile mitmete kasutegurite kõrval ka kohustusi. Üks neist on kohustus edastada periooditi riklikku statistikat, mis puudutab kriminaaltulu arestimisi liikmesriigis²⁰.

Eelpool välja toodud info põhjal võiks öelda, et nii Euroopa Liit kui ka Eesti on astunud suuri samme võitluses rakse organiseeritud kuritegevusega ja pööranud erilist tähelepanu kriminaaltulu tuvastamisele menetlustes luues selleks efektiivse seadusandliku raamistiku, tugevdades koostööd uurimisasutuste vahel Euroopa Liidu üleselt ning tõstes valdkonna tähtsust poliitikadokumentides.

Siiski, kõikidest eelpool nimetatud kriminaaltulu tuvastamist edendavatest instrumentidest olenemata, väidavad mitmed selleteemalised uuringud²¹, et Euroopa Liidus (k. a Eestis) ei konfiskeerita tänasel päeval piisavalt kriminaaltulu ning arvestades kogu kriminaalsel teel omandatud vara hulka, siis arvatakse, et uurimisasutustel on õnnestud konfiskeerida vaid ca 1% kogu kriminaalsel teel teenitavast tulust.²²

Sellest lähtuvalt on tekkinud küsimus, kas Eestis kasutatakse nimetatud instrumente efektiivselt. Oluline on siinkohal märkida, et efektiivsuse mõõtmise eelduseks on õigete ja sobivate eesmärkide püstitamine ja mõõdikute määratlemine riigi poolt. Kindlasti ei saa efektiivsust mõõta kogumata selleks tegevuseks vajalikke andmeid. Sellest lähtuvalt jõutaksegi magistritöö lõpus ka järeldusteni, kas ja kuidas kriminaalsel teel omandatud tulu arestimise ja konfiskeerimise efektiivsust on võimalik hinnata.

¹⁹ K. Mäe. Korruptsiooniga võitlus paraneb. Turvalisuspoliitika 2014. Tallinn, 2014, lk 21.

²⁰ ET. Nõukogu otsus 2007/845/JSK, 6., mis käsitleb kriminaaltulu jälitamise talituste vahelist koostööd kuritegelikul teel saadud tulu või kuritegevusega seotud muu vara jälitamise ja tuvastamise valdkonnas. 2007, Brüssel. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32007D0845> (01.05.2017).

²¹ Seda teemat on käsitlenud näiteks Europol'i raport: Criminal asset recovery in the EU, survey of statistical information 2010 – 2014. Haag, 2015, lk 4. Arvutivõrgus - https://www.europol.europa.eu/.../criminal_asset_recovery_in_the_eu_web_version.pdf. (24.04.2017).

I KONFISKEERIMIST VÕIMALDAVAD INSTRUMENDID

1.1 Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohaldamise võimalused Eesti õigusloomes

1.1.1 Konfiskeerimise karistusõiguslik olemus

Eesti õiguses on konfiskeerimist puudutavad sätted koondatud Karistusseadustiku seistmendasse peatükki,²³ mis käsitleb muid mõjutusvahendeid. Konfiskeerimine kujutab endast sanktsiooni, mille sisuks on isikult tema omandis oleva ja süüteoga seotud vara äravõtmine.

Õiguslases kirjanduses eristatakse kolme erinevat konfiskeerimise liiki, milleks on vahendi, kuriteo toimepanemise objekti ja kriminaaltulu konfiskeerimine. Viimase eriliik on asenduskonfiskeerimine, mis on sätestatud KarS § 84.²⁴

Kuna kokku eristatakse kolme erinevat konfiskeerimise liiki, siis on iga konfiskeerimise liigil mingil määral erineva varjundiga eesmärk. Nimelt on kriminaaltulu konfiskeerimise puhul peamiseks eesmärgiks ära võtta ebaseaduslikult teenitud tulu, millega oleks võimalik taastada õigumisrikkumiseelne olukord²⁵ ehk süüteoga saadud vara konfiskeerimine kui mittekaristuslik mõjutusvahend on vajalik ennekõike selleks, et korraldada õigusvastaselt saadud varalise kasu tagasitaitmine.²⁶

Siiski on Riigikohus öelnud, et konfiskeerimine omab siiski karistuse tunnuseid, olles lõppastmes vaadeldav materiaalõiguslikus mõttes karistusena.²⁷ Seetõttu laienevad konfiskeerimisele ka KarS §-s 5 sisalduvad põhimõtted, ennekõike kergema karistusseaduse tagasiulatuv mõju ja raskema karistusseaduse tagasiulatuva jõu keeld. Ühtlasi tugineb konfiskeerimine muuhulgas isiku süüle ja rajaneb sarnaselt karistuse mõistmisega individuaalse vastutuse põhimõttele.²⁸ Individuaalse vastutuse põhimõttele

²³ Konfiskeerimisalased sätted on Karistusseadustiku §83 - §85

²⁴ J. Žurina. Ümberpööratud tõendamiskoormuse õiguspärasus ja selle kuritarvitamise võimalused kuritegeliku tulu konfiskeerimisel. Teadusmagistritöö. Tallinn, 2010, lk. 30. Arvutivõrgus - dspace.ut.ee/bitstream/10062/15055/1/zurina_jevgenia.pdf (24.04.2017).

²⁵ *Ibid*

²⁶ M.Sedman. Konfiskeerimine: mõjutusvahendist karistuseks. *Juridica*, 2008, VIII, lk 3

²⁷ vt RKKKo 3-1-1-119-09 p 30; kaudselt ka RKKKm 3-1-1-78-13 p 8, kus konfiskeerimise põhjendatuse hindamisel tugineti sisuliselt negatiivsele eripreventsioonile (KarS § 56 mõttes) omasele argumentatsioonile.

²⁸ vt ka RKÜKo 3-1-1-37-07 p-d 21.1-21.3.

rajanemine aga eeldab konkreetsete faktiliste asjaolude kindlakstegemist, mis on isiku karistusõigusliku vastutuse ja sellega kaasnevate õigusjärelmite aluseks.²⁹

Konfiskeerimise alast efektiivust karistusõiguses kaardistava uuringu kohaselt saab konfiskeerimisalast regulatsiooni pidada efektiivseks siis, kui see

1. toimib üldpreventiivse hoiatusena, kuna majanduslik kasu on organiseeritud kuritegevuse toimepanemise põhieesmärk;
2. võimaldab jätta kuritegelikud ühendused ja grupeeringud ilma kuritegeliku käitumise jätkamiseks vajalikust kapitalist;
3. takistab organiseeritud kuritegevust sekkumast legaalsesse majandustegevusse.³⁰

Konfiskeerimise objektiks saavad põhimõtteliselt olla kõik asjad, õigused ja muud hüved, mis võivad olla õiguse objektiks (vt TsÜS § 48).³¹

Seaduses sätestatud tingimuste esinemise korral on konfiskeerimine võimalik ka kolmandale isikule kuuluva vara osas.³² Kolmanda isiku vara, mille suhtes saab kohaldada konfiskeerimist, on ammendavalt määratletud KarS § 83². Kui kolmas isik on süüteoga saadud vara võõrandanud, ära tarvitanud või selle temalt äravõtmine pole muul põhjusel võimalik või otstarbekas, võib kohus KarS § 84 alusel kolmandalt isikult välja mõista summa, mis vastab konfiskeerimisele kuuluva vara väärtusele. Rohkem aluseid kolmanda isiku vara konfiskeerimiseks või selle asendamiseks KarS ette ei näe. Karistusseadustikus ette nähtud kolmanda isiku vara konfiskeerimise võimalus puudutab seega üksnes kuriteoga vahetus puutumuses olevat vara ega ole nt mõeldud asendama kuriteo toimepanija poolt kolmandale isikule üle antud legaalse vara tagasivõitmist pankroti- või täitemenetluses.³³ Luues õigusliku aluse kolmanda isiku vara konfiskeerimiseks, soovis seadusandja välistada olukorda, kus konfiskeerimine osutub süüteo toimepanemise

²⁹ RKKKo 3-1-1-119-09 p 31.

³⁰ TRANSCRIM'i, Trento Ülikooli Uurimiskeskuse ja Palermo Ülikooli koostöös 2001. a valminud uuringu "The Seizure and Confiscation of the Proceeds of Crime in the European Union Member States: What Works, What Does Not And What Is Promising" lõpparuanne. Arvutivõrgus - http://www.transcrime.unitn.it/uploads/allegati_progetti/SEIZURE&CONFISCATIONpart1.pdf (24.04.2017).

³¹ RKKKm 3-1-1-92-12 p 12;– RKKKm 3-1-1-65-13 p 11.

³² RKKKo 3-1-1-4-11 p 8.

³³ RKKKm 3-1-1-79-13 p 7, 3-1-1-27-13 p 7, 3-1-1-115-12 p 7.1, 3-1-1-102-12 p 14, RKKKo 3-1-1-53-12 p 9.

vahendi, vahetu objekti, kriminaaltulu või selle arvelt saadud vara võõrandamise tõttu võimatuks.³⁴

KarS § 83 lg 3 p 1 võimaldab süüteo toimepanemise vahendi või objekti kolmandalt isikult konfiskeerida juhul, kui kolmas isik on vähemalt kergemeelsusega kaasa aidanud süüteo toimepanemisele või ettevalmistamisele. Vähemalt kergemeelsusega kaasaaitamise analüüsil tuleb subjektiivse elemendi hindamisel analoogselt osavõtudeliktidele omase nn kahekordse tahtlusega tuvastada, et :

- 1) isik pidas konkreetsel juhul võimalikuks, et ta aitas oma teoga kaasa süüteo ja
- 2) isik suhtus süüteo lõpuleviimisesse kergemeelsusega, s.o pidas võimalikuks konkreetse süüteo toimepanemist ja lootis põhjendamatult, et süütegu siiski toime ei panda³⁵.

KarS § 83² lg 1 kohaldamisel ei ole tähtis, et konfiskeerimisele kuuluv vara pärineks kuriteost, mille eest isik selles asjas süüdi tunnistatakse, ega see, kas tegemist on omakasulise kuriteoga. KarS § 83² lg 1 kohaldamine põhineb asjaolude kindlakstegemisel, millele tuginedes on alust eeldada, et isik sai vara kuriteo toimepanemise tulemusena. See tähendab, et isiku legaalse sissetuleku ja elatustaseme võrdluse tulemusena peab kohus jõudma veendumusele, et süüdlasele kuuluv vara pärineb eeldatavalt varasematest kuritegudest. Kuna laiendatud konfiskeerimise objekt on „kuriteoga saadud vara“, tuleb nimetatud võrdluse aluseks võtta süüdlasele kuuluva vara omandamise moment, nii näiteks ei saa 2009. a omandatud vara konfiskeerida ainuüksi põhjendusega, et 2010. a puudus isikul legaalne sissetulek. Küll aga saab KarS § 83² sätete alusel laiendatud konfiskeerimist kohaldades toetuda konfiskeerimise adressaadi kuritegelikule eluviisile.³⁶

Laiendatud konfiskeerimise puhul on kasutusel nn pööratud tõendamiskoorumus - vastavalt KarS § 83² lg 1 teisele lausele peab vara legaalset päritolu tõendama süüdistatav, mitte süüdistaja. Nii ei saagi kohaldada laiendatud konfiskeerimist varale, mille suhtes isik tõendab, et see on omandatud õiguspäraselt³⁷.

KarS § 84 annab kohtule pädevuse süüteoga saadud vara võõrandamise, äratarvitamise või selle äravõtmise võimatuse või ebaotstarbekuse korral mõista süüdlaselt (või kolmandalt

³⁴ RKKKo 3-1-1-4-11 p 8.

³⁵ R. Kiris. Vara konfiskeerimine ja arestimine Riigikohtu praktika. Ülevaade seisuga 19.10.2014. seisuga. 2014, Tartu, lk. 5

³⁶ *Ibid* lk 7

³⁷ RKKKo 3-1-1-28-14 p 30.3, 3-1-1-73-10 p 9.2; RKKKm 3-1-1-126-13 p 10.

isikult) välja summa, mis vastab konfiskeerimisele kuuluva vara väärtusele³⁸. Konfiskeerimise asendamise eesmärk on takistada süüdlase rikastumist süüteo toimepanemise tagajärjel. Kriminaaltulu äravõtmist puudutava regulatsiooni mõtte kohaselt ei tohi süütegude toimepanek osutada süüdlase jaoks kasulikuks. Kriminaalpoliitilisi eesmärke silmas pidades pole seetõttu loogiliselt põhjendatav ka kriminaaltulu ära tarvitatud või selle konfiskeerimise vältimiseks võõrandanud isikute soodsam karistusõiguslik kohtlemine võrreldes nende isikutega, kellel on kriminaaltulu või selle arvelt soetatud vara jätkuvalt alles.³⁹

1.2 Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine

Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine⁴⁰ ehk tuntud ka kui tsiviilkonfiskeerimine on konfiskeerimismeetod, mida rakendatakse veel enne kui jõustunud on kohtuotsus ning see on orienteerunud otse ebaseaduslikult omandatud vara arestimisele. Mitmetes Euroopa Liidu liikmesriikides on see konfiskeerimise viis suunatud juhtudele, kus ei jõuta süüdimõistva kohtuotsuseni, seda näiteks kahtlustatava haigestumise või põgenemise tõttu. See konfiskeerimismeetod on suunatud ebaseadusliku vara vastu tervikuna ning riigi huvi peaks olema selle vara konfiskeerimine.⁴¹

Euroopa Parlamendi kodulehe andmetel on tihti peale keerukas luua seoseid tulu ja kuriteo vahel. Enamgi, mõningatel juhtudel on alust karta kuritegeliku tulu haihtumist. Seetõttu on mõnigates liikmesriikides⁴² lubatud konfiskeerimine enne süüdimõistvat kohtuotsust. Selle konfiskeerimismeetodi puhul puudub Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline ühtne lähenemine ning esinevad väga olulised erinevused liikmesriikides praktikates. Euroopa Parlamendi otsus, mis käsitles organiseeritud kuritegevust, korrupsiooni ja rahapesu,

³⁸ vt RKKKm 3-1-1-1-12 p 13

³⁹ RKKKm 3-1-1-1-12 p 13.

⁴⁰ Inglise keelses terminoloogias tuntud kui *civil forfeiture* või *non conviction based confiscation*. Mitmed inglise keelt emakeelena kasutavad riigi, nagu U.S.A ja Iirimaa, tunnevad süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimist oma õigussüsteemis.

⁴¹ Euroopa Komisjoni algatus. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the mutual recognition of freezing and confiscation orders. Brüssel, 2016. Arvutivõrgus - ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=40719 (24.04.2017).

⁴² 2014. aasta seisuga kasutas süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimist 7 Euroopa Liidu liikmesriiki. Eestis tsiviilkonfiskeerimist ei kasutata. Tsiviilkonfiskeerimine ei ole EL tasandil harmoniseeritud meede ja seetõttu sisutavad liikmesriigid seda erinevalt. Tuntumad tsiviilkonfiskeerimise rakendajad on näiteks Itaalia, Iirimaa, Ühendkuningriigid. Vt. ka Palermo Ülikooli ja Demokraatia Uuringute Keskuse ühisuuringu aruannet „*Disposal of confiscated assets in the EU Member States*“. 2014, Sofia, lk. 19.

kutsus liikmesriike üles kaalumaks võimalusi vastu võtta ühisreeglid tsiviilkonfiskeerimise rakendamiseks ühismudeli alusel.⁴³ Euroopa Parlament rõhutas, et seesugune konfiskeerimise mudel tuleks kavandamisele järgnedes kohtuloale, olles tagatud riiklike garantiidega ja ei tohiks piirata isikute õigusi varale ning kaitsele.

Ka Euroopa Komisjon, kes on seadusandlikus protsessis kaasvastutajaks, on teema vastu huvi üles näidanud. Sügisel 2016 kohtusid eksperdid üle kogu Euroopa, et tutvustada riiklike võimalusi konfiskeerimiseks, misjärel on Euroopa Komisjon lubanud analüüsida võimalusi tsiviilkonfiskeerimise rakendamiseks liikmesriikides ja lubanud 2017. aastal välja tulla ettepanekuga selle konfiskeerimisliigi ühiskasutamiseks⁴⁴.

Tsiviilkonfiskeerimine on rakendamist leidnud ka mujal maailmas ja nii on USA peaprokurör Eric Holder, keda loetakse varade arestimise ja konfiskeerimise programmi elluvijaks USAs, tõdenud, et kui vaadata tagasi möödunud 25 aastale, mil tsiviilkonfiskeerimist on USAs kasutatud on, näeme konfiskeerimise režiimi, mis on kogum sajandite vanustest seadustest, mis olid kunagi välja töötatud võitlemaks piraatluse vastu ja ebaseadusliku kaubaveo vastu ning on nüüd segunenud tänapäeva õigusega moodustades efektiivse relva võitlemaks selle sajandi kurjategijate vastu kodus ja mujalgi.⁴⁵

Peaprokurör mainis oma kõnes⁴⁶, et alates 1984 aastast on õigustalitus konfiskeerinud kriminaalset vara üle 13 miljardi USA dollari, näiteks 2008 aastal konfiskeeriti USAs üle 500 miljoni kriminaaltulu.

1.3 Karistusõiguse revisjoni protsessi mõjust konfiskeerimisele

2011. aasta alguses alustati Justiitsministeeriumis karistusõiguse kodifitseerimisprojekti, millega seati eesmärgiks korrastada karistusõiguse süsteemi, kõrvaldada kattuvad kuriteo- ja väärteokoosseisud ning täpsustada karistatavate tegude koosseisu kirjeldusi.

⁴³ Euroopa Parlament. Common rules for non-conviction based confiscation. Arvutivõrgus - <http://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-area-of-justice-and-fundamental-rights/file-common-rules-for-non-conviction-based-confiscation>

⁴⁴ Vastav teema on 2016. aastal korduvalt arutluse all olnud Nõukogu kriminaalõiguse töörühmas

⁴⁵ J. B. Weld. Forfeiture Laws and Procedures in the United States of America. UNAFEI. Resource material seires no. 83. Funchu Tokyo Japan, 2011, lk 18.

⁴⁶ *Ibid*

Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise eelnõuga muudeti karistusseadustikus üle 200 paragrahvi⁴⁷.

Nagu öeldud võimaldab laiendatud konfiskeerimine riigil ära võtta kogu kurjategija vara, kui tema elustiili ja kuriteo olemuse alusel on põhjust eeldada, et vara on kuritegelikku päritolu. Üks olulisemaid muudatusi, mida revisjon endaga kaasa tõi, oli kolme aastase pikkuse vangistusmäära ära kotamine laiendatud konfiskeerimise kohaldamise eeldusena.⁴⁸ Karistuspraktikas on taolise karistuse määramine pigem erandlik ja seega alandati toonase reformiga vangistusmäära nõuet vähemalt üheaastase karistuseni. Veel lihtsustati nii-öelda segapäritolu vara konfiskeerimist ja pikendati kolmandatele isikutele kanditud vara konfiskeerimise tähtaegu.

Samuti viidi eelnõuga karistusseadustikku muudatus, mis lubab laiendatud konfiskeerimist kohaldada ka siis, kui kahtlustatav on juriidiline isik. “Just maksukuritegude puhul on näha juhtumeid, kus juriidiline isik on ilmselt loodudki kuritegelikel eesmärkidel ja seda kasutatakse peamiselt kuritegelike skeemide läbiviimiseks. Näiteks võib tuua arvevabrikud,” selgitas toonane justiitsminister Pevkur.⁴⁹ Karistusseadustiku muudatuste üheks eesmärgiks peeti justiitsministeeriumi hinnangul tõhustada konfiskeerimist ja seeläbi kuritegevusvastast võitlust. Toonitati, et rõhk on põhimõttel, et kuritegu ei tohi ära tasuda

2011 aastal muudeti varem kehtinud seadust nõnda, et konfiskeerimist oleks võimalik kohaldada ka varale, mis on osaliselt legaalne, osaliselt aga mittelegaalne. Muudatuse järgi ei kohaldata konfiskeerimist varale, mille suhtes isik tõendab, et selle eest on tasutud täielikult või olulises osas õiguspäraselt saadud vahendite arvel. Hanno Pevkuri sõnul annab see muudatus selge signaali, et soetades vara kriminaaltulu arvel, ükskõik kui suures või väikeses osas, riskib inimene sellega, et vara võidakse riigi poolt konfiskeerida.

Lisaks viidi 2011. aastal kolmandatelt isikutelt vara konfiskeerimise aegumistähtajad kooskõlla kuritegude üldiste aegumistähtaegadega. Seadusmuudatuse kohaselt kohaldatakse konfiskeerimist kolmanda isiku varale, mis on omandatud kuni kümme aastat

⁴⁷Karistusõiguse revisjoni eesmärkidest. Arvutivõrgus - <http://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/kriminaalpoliitika/karistusoiguse-revisjon> (24.04.2017).

⁴⁸ Ent tänaseks on loobutud eeltingimuse seadmisest läbi vangistusaastate pikkuse

⁴⁹ Justiitsministeeriumi pressiteade. Justiitsministeerium soovib laiendada kriminaaltulu konfiskeerimise võimalusi. Tallinn, 2013. Arvutivõrgus - <http://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeerium-soovib-laiendada-kriminaaltulu-konfiskeerimise-voimalusi> (01.05.2017).

enne esimese astme kuriteo toimepanemist või kuni viis aastat enne teise astme kuriteo toimepanemist.⁵⁰

2011. aastal algatatud karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ehk karistusseadustiku revisjoni lõpptekstist nähtub, et lõppkokkuvõttes toodi laiendatud konfiskeerimise võimalus toona sisse järgmistesse koosseisudesse: paragrahvi 201, mis käsitleb omastamist; paragrahvi 209, mis käsitleb kelmust; paragrahvi 210, mis käsitleb sooduskelmusust; paragrahvi 294, mis käsitleb altkäemaksu võtmist; paragrahve 375–376², mis käsitlevad alkoholi ebaseaduslik käitlemist, tubakatoodete käitlemise korra rikkumist, lisaainete ebaseaduslik eemaldamine erimärgistatud vedelkütusest ja selle tulemusel saadud vedelkütuse käitlemist, vedelkütuse ebaseaduslik käitlemist; paragrahvi 389¹, mis käsitleb maksukohustuse varjamist ja tagastusnõude alusetut suurendamist; paragrahvi 398, mis käsitleb siseteabe väärkasutamist; paragrahvi 421¹, mis käsitleb strateegilise kauba ebaseaduslik vedu ja strateegilise kaubaga seotud teenuse ebaseaduslik osutamine ning paragrahvi 421², mis käsitleb keelatud strateegilise kauba vedu ja keelatud strateegilise kaubaga seotud teenuse osutamist.

Karistusõiguse revisjoniga lisati laiendatud konfiskeerimist lubav lõige koguni 11 süüteo koosseisule.

Kokku saab tänase seisuga kohaldada laiendatud konfiskeerimist 34 eri süüteo puhul, kuna 2016. aastal võeti Eesti õigusesse üle vara arestimise ja konfiskeerimise direktiiv, millega laiendatud konfiskeerimist lubatavate süütegude loetelu veelgi pikenes.

1.4 Võimalused kuritegeliku tulu konfiskeerimiseks alates 31.12.2016

2014. aasta 26. veebruaril andis Euroopa Parlament teada, et kiitis 25. veebruaril heaks eeskirjad, mille alusel on riiklikel ametivõimudel lihtsam külmutada ja konfiskeerida kriminaalset vara üle kogu Euroopa Liidu, teisisõnu kiideti heaks eeskirjad, millega juba aprillis 2014.a võeti vastu Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv nr. 2014/42/EU kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus.

⁵⁰ *Ibid*

2016. aasta oktoobris jõudis Vabariigi Valitsusse karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu⁵¹, mis jõustus 31.12 2016. ja millega Eesti võttis üle kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi.

See tõi taaskord kaasa muutusi võrreldes varem kehtinud süüteoga seotud vara korra osas. Näiteks arvestatakse süüteoga saadud vara hulka ka seda, mida on kuritegeliku päritolu vara abil täiendavalt saadud või teenitud. Varasemaga võrreldes laieneb konfiskeeritava vara hulk. Süüteo puhul saab tulevikus näiteks ära võtta ka põgenemiseks kasutatud auto. Lisaks direktiivi ülevõtmisele korrastatakse asitõendite, konfiskeeritud vara ja leidudega seonduvat korda⁵².

Suuremad eelnõuga tehtud muudatused võrreldes kehtinud õiguskorraga on järgmised⁵³:

1. Täpsustati süüteo toimepanemise vahendi ja süüteoga saadud vara mõistet. Süüteo toimepanemise vahendi mõistet laiendati selliselt, et see hõlmaks ka vahendi, mida kavatseti kasutada süüteo toimepanemiseks, näiteks saab nüüdsest konfiskeerida vargusel kasutatud sõiduauto.

Täpsustuseks, et direktiivi art 4 lg 1 kohaselt peab liikmesriik võtma vajalikud meetmed, mis võimaldavad tal osaliselt või täielikult konfiskeerida kuriteovahendid, mille suhtes on tehtud kuriteo eest lõplik süüdimõistev otsus. Direktiivi art 2 p 3 kohaselt on kuriteovahendiks mis tahes vara, mida kasutatakse või kavatsetakse kasutada mis tahes viisil täielikult või osaliselt kuriteo või kuritegude toimepanemiseks.

KarS § 83 lg-s 1 sätestatud süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimise regulatsioon vastab üldjoontes direktiivi nõuetele. Siiski ei täpsusta kehtiv seadus, kas süüteo toimepanemise vahendina saab käsitada ka sellist vahendit, mida üksnes kavatseti kasutada süüteo toimepanemiseks.

Näitena võib tuua järgmise olukorra. Süüteo toimepanemise vahendina võib käsitada jalgratast, mida kasutatakse röövimiselt põgenemiseks (sõltumata sellest, kas sellise vahendi konfiskeerimine KarS § 83 lg 1 alusel oleks konkreetsel juhul põhjendatud või

⁵¹ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) eelnõu seletuskiri.2016. Arvutivõrgus - <https://eelnoud.valitsus.ee/main#Wcre5moA>

⁵² Ibid

⁵³ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) eelnõu seletuskiri.2016. Arvutivõrgus - <https://eelnoud.valitsus.ee/main#Wcre5moA> (24.04.2017).

mitte).⁵⁴ Samas ei ole seaduse sõnastuse põhjal üheselt selge, kas jalgratas oleks ka siis käsitatav süüteo toimepanemise vahendina, kui see seatakse põgenemiseks valmis enne röövimise toimepanemist, kuid toimepanija tabatakse teolt, mistõttu ta tegelikult jalgratta kasutamiseni ei jõua. Selles küsimuses puudub ka Riigikohtu seisukoht. Tagamaks kooskõla direktiiviga on seega põhjendatud seaduse sõnastust täpsustada selliselt, et süüteo toimepanemise vahendina oleks ühemõtteliselt käsitatav ka selline vahend, mida kavatseti kasutada süüteo toimepanemiseks. Kuigi direktiiv kohaldub vaid selle artiklis 3 loetletud kuritegudele, on põhjendatud jääda kehtiva süsteemi juurde, kus karistusseadustiku üldosas antakse süüteo toimepanemise vahendi üldiselt kohalduv definitsioon.

Seaduseelnõu koostamisel kaaluti, kas sellise vahendi konfiskeerimisel, mida kavatseti kasutada kuriteo toimepanemiseks, tuleks sätestada konkreetsemad kriteeriumid (direktiiv seda ei täpsusta). Näiteks oleks võimalik võimaldada konfiskeerimist vaid juhul, kui tegu jäi katsestaadiumisse ja isik ei jõudnud vahendit temast sõltumatutel põhjustel kasutada. Siiski otsustati kõnesolevas küsimuses jätta avaram kaalutlusruum hindamaks, millal on sellise vahendi konfiskeerimine põhjendatud.

Süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimine riivab PS §-s 32 sätestatud omandipõhiõigust.⁵⁵ Kavandatav muudatus tagab piisava paindlikkuse, et võtta konfiskeerimisotsuse tegemisel arvesse igakordselt vahendiga seonduvaid konkreetseid asjaolusid, tagada omandipõhiõiguse riive proportsionaalsus ning hinnata süüdlasele kohaldatavaid õigusjärelmeid nende kogumis.⁵⁶

2. Täpsustati süüteoga saadud vara definitsiooni selliselt, et ühemõtteliselt oleks hõlmatud nii otsene tulu kui ka selle arvelt omandatu.
3. Nii süüteoga saadud vara kui ka laiendatud konfiskeerimise korral sätestati selge segavara regulatsioon, mis võimaldab segapäritolu eset käsitada osaliselt süüteoga saadud varana ning selle omanikult mõista süüteoga saadud vara ulatuses välja raha. Vajadusel täidetakse nõue sama eseme sundmüügist.

⁵⁴ Vt nt P. Pikamäe, J. Sootak (koost), Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura, 2015.

⁵⁵ Vt selle kohta ka RKÜKo 12.06.2008, nr 3-1-1-37-07, p 21 jj.

⁵⁶ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) eelnõu seletuskiri.2016. Arvutivõrgus - <https://eelnoud.valitsus.ee/main#Wcre5moA> (24.04.2017).

Direktiivi kohaselt peaks liikmesriik võimaldama konfiskeerida ka süüteoga saadud vara, mis on segunenud seaduslikest allikatest saadud varaga, kuni segunenud tulu hinnatud väärtuses. Sealjuures on direktiivi art 4 lg 1 kohaselt alternatiivselt võimalik näha ette võimalus konfiskeerida vara, mille väärtus vastab tulule (konfiskeerimise asendamine).

Varem kehtinud seaduses olid kriminalpoliitika kujundaja hinnangul ebaselged ka olukorrad, kus süüteoga saadud vara seguneb kolmanda isiku varaga või antakse segapäritoluga vara kolmandale isikule üle (nt legaalselt omandatud kinnisasja parendatakse süüteoga saadud varaga ning antakse seejärel kolmandale isikule üle, kolmanda isiku kinnisasjale paigaldatakse süüteoga saadud vara arvel omandatud aknad vmt).

Riigikohtu seisukohast tulenevalt ei saa segapäritoluga vara⁵⁷ lugeda süüteoga saadud varaks, mistõttu võib tõusetuda küsimus sellest, kas kolmas isik on mõningatel juhtudel omandanud süüteoga saadud vara. Süüteoga saadud vara omandamine on aga vara kolmandalt isikult konfiskeerimise või selle asendamise üheks eelduseks. Kuigi Riigikohus ei ole välistanud võimalust mõista analoogilistel juhtudel kolmandalt isikult KarS § 84 alusel välja süüteoga saadud varale vastav summa⁵⁸, ei ole kehtiv õigus selles küsimuses selge. Õigusselguse tagamine on eriti asjakohane, võttes arvesse asjaolu, et vara konfiskeerimine võib intensiivselt riivata isiku põhiõigusi⁵⁹.

Segavara regulatsiooni eeliseks on võimalus pidada segunenud vara osaliselt süüteoga saadud varaks. Kui selline segapäritoluga ese antaks kolmandale isikule, võimaldaks KarS § 83¹ lg 1² ühemõtteliselt mõista süüteoga saadud vara konfiskeerimise asendamiseks vastav summa välja ka kolmandalt isikult (KarS § 83¹ lg-s 2 sätestatud eelduste olemasolul). Sellisel juhul käsitatakse kolmanda isiku poolt omandatud segapäritoluga vara⁶⁰ KarS § 83¹ lg-s 1¹ sätestatud ulatuses (süüteoga otseselt saadud vara ja sellise vara arvel omandatu) süüteoga saadud varana.⁶¹

⁵⁷ Osaliselt süüteoga saadud vara on näiteks kinnisasi, millele on süüteoga saadud vara eest tehtud parandusi. Samuti ese, mille eest on osaliselt tasutud süüteoga saadud varaga jpm. Seevastu ei ole vara segunemisega tegemist kontoraha (isiku nõudeõigus panga vastu) korral ning seda isegi juhul, kui pangakontol, kuhu süüteoga saadud vara kanti, oli laekumise hetkel ka muud raha. Sellisel juhul ei tõusetu küsimust vara segunemisest ning võimalik on kohaldada süüteoga saadud vara konfiskeerimist KarS § 83¹ lg 1 järgi.

⁵⁸ RKKKo 10.06.2013, nr 3-1-1-43-13, p 49 ja RKKKo 25.02.2016, nr 3-1-1-4-16, p 35-36.

⁵⁹ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) eelnõu seletuskiri.2016. Arvutivõrgus - <https://eelnoud.valitsus.ee/main#Wcre5moA>

⁶⁰ Eelnõu seletuskirjas on segavara režiimi ilmestamiseks ja paremaks mõistmiseks toodud järgmised näited:

4. Laiendati nende kuriteokoosseisude ringi, mille puhul on võimalik kohaldada kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist.

Direktiivi art 5 lg-s 2 sätestatud kohustuste täitmiseks nähakse laiendatud konfiskeerimine täiendavalt ette mitmete karistusseadustiku eriosas sätestatud kuriteokoosseisude korral.⁶²

Osa direktiiviga hõlmatud kuritegudest, mille puhul nähakse ette kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimine, ei too üldjuhul kaasa majanduslikku kasu (nt seksuaalse enesemääramise vastased kuriteod). Samas võidakse ka selliseid kuritegusid toime panna tihedas seotuses kriminaaltulu tootva tegevusega (nt inimkaubandus)⁶³.

5. Loobuti nõudest, mille kohaselt on laiendatud konfiskeerimise eelduseks isiku karistamine vähemalt üheaastase või eluaegse vangistusega, ja täpsustatakse kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimise regulatsiooni⁶⁴

Laiendatud konfiskeerimise regulatsioon jõustus 2007. aastal. Kuni 08.03.2014 oli laiendatud konfiskeerimise eelduseks isiku karistamine vähemalt kolmeaastase või

-
- a) Kui isik on saanud süüteoga (nt ebaseadusliku relvamüügiga) 10 000 eurot, on tegemist süüteoga saadud varaga ning selle saab konfiskeerida KarS § 83¹ lg 1 alusel.
 - b) Kui isik on süüteoga otseselt saadud 10 000 euro eest soetanud sõiduki, saab ka sõiduki KarS § 83¹ lg 1 alusel süüteoga saadud varana konfiskeerida, sest KarS § 83¹ lg 1¹ kohaselt kuulub süüteoga otseselt saadud vara arvel omandatu süüteoga saadud vara mõiste alla.

⁶¹ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) eelnõu seletuskiri.2016. Arvutivõrgus - <https://eelvoud.valitsus.ee/main#Wcre5moA>

⁶² Nendeks koosseisudeks on: KarS § 141 lg 2 p 1 (vägistamine, kui see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes); KarS § 143² (suguuhe või muu sugulise iseloomuga tegu mõjuvõimu kasutades); KarS § 145 (suguuhe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisesega); KarS § 145¹ lg 2 ja 3 (alaealiselt seksi ostmine, kui see on toime pandud noorema kui neljateistaastase isiku suhtes või kui see on toime pandud isiku poolt, kes on varem toime pannud KarS 9. peatüki 7. jaos sätestatud kuriteo); KarS § 178 (lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine); KarS § 183 lg 2 (narkootilise ja psühhotroopse aine väikeses koguses ebaseaduslik käitlemine kvalifitseeritud asjaoludel); KarS § 188 (unimaguna, kanepi ja kokapõõsa ebaseaduslik kasvatamine); KarS § 200 (röövimine); KarS § 202 (süüteo toimepanemise tulemusena saadud vara omandamine, hoidmine ja turustamine); KarS § 206 lg 2 (arvutiandmetesse sekkumine kvalifitseeritud asjaoludel); KarS § 207 lg 2 (arvutisüsteemi toimimise takistamine kvalifitseeritud asjaoludel); KarS § 213 lg 2 (arvutikelmus kvalifitseeritud asjaoludel); KarS § 214 (väljapressimine); KarS § 216¹ (arvutikuriteo ettevalmistamine); KarS § 217 lg 2 (arvutisüsteemile ebaseaduslikult juurdepääsu hankimine kvalifitseeritud asjaoludel); KarS § 237¹ (terroristlik ühendus); KarS § 237² (terroristikuriteo ettevalmistamine ja üleskutse selle toimepanemisele); KarS § 298 (alkäemaksu andmine); KarS § 333 lg 2 (maksevahendi ja väärtpaberi võltsimine, kui see on toime pandud vähemalt teist korda või suures ulatuses); KarS § 333¹ (raha võltsimine); KarS § 334 (võltsitud maksevahendi ja väärtpaberi käitlemine); KarS § 402³ (alkäemaksu võtmine erasektoris) ning KarS § 402⁴ (alkäemaksu andmine erasektoris).

⁶³ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) eelnõu seletuskiri.2016. Arvutivõrgus - <https://eelvoud.valitsus.ee/main#Wcre5moA> (24.04.2017).

⁶⁴ *Ibid*

eluaegse vangistusega, samas ei olnud vastavate eelduste tuvastamisel tegemist kohtu diskretsiooniotsusega. 08.03.2014 jõustunud muudatustega langetati laiendatud konfiskeerimise eelduseks olevat kolmeaastast vangistust üheaastase vangistuseni. Selle kompenseerimiseks muudeti laiendatud konfiskeerimine kohtu diskretsiooniotsuseks. Seaduseelnõu seletuskirja kohaselt osutus karistuspraktika Eestis prognoositust leebemaks ning kolmeaastasest vangistusest pikema vangistuse mõistmine karistusena on pigem erandlik. Raskema karistuse mõistmine ainult laiendatud konfiskeerimise kohaldamise eesmärgil ei oleks aga põhjendatud⁶⁵.

6. Asenduskonfiskeerimine nähti ette ka süüteo toimepanemise vahendi ja süüteo vahetu objekti osas. Varasemalt oli see võimalik üksnes süüteoga saadud vara korral.

Direktiivis sätestatud kohustuse ülevõtmiseks nähakse ette võimalus ka süüteo toimepanemise vahendi ja süüteo vahetu objekti asenduskonfiskeerimiseks. Erinevalt süüteoga saadud vara konfiskeerimise asendamisest on nüüd loodud võimalus süüteo toimepanemise vahendi ja süüteo vahetu objekti asenduskonfiskeerimiseks vaid kuriteo korral.⁶⁶

7. Konfiskeerimismenetlust (nn erimenetlus paralleelselt või pärast kriminaalmenetlust) laiendati selliselt, et selle raames oleks võimalik konfiskeerida ka süüteo toimepanemise vahendit ja süüteo vahetut objekti. Varasemalt sai selle raames konfiskeerida üksnes süüteoga saadud vara.
8. Laiendati süüdistatava osavõttuta (in absentia) kriminaalasja arutamise aluseid, et võimaldada teatud juhtudel konfiskeerimist ka süüdistatava haiguse korral.

Seadusest tulenevaid instrumente vaadeldes võib järeldada, et riik on veidi rohkem kui viimase kümnendi jooksul arendanud kriminaaltulu konfiskeerimist võimaldavaid õigusnorme. Loodud on seadusest tulenevad võimalused konfiskeerida kriminaalsel teel omandatud tulu, seda ka laiendatult kui ka konfiskeerimise asendamise näol. Lisaks on võimalik konfiskeerida ka süüteo toimepanemise vahend ja vahetu objekt. Võrdluses teiste Euroopa riikidega on Eestis kasutusel väga laialdased seadusest tulenevad võimalused viia

⁶⁵ *Ibid*

⁶⁶ *Ibid*

läbi kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist. Näitena võib tuua esile asjaolu, et mitmed Euroopa Liidu liikmesriigid ei ole tänaseni valmis kasutama näiteks kolmandalt isikult konfiskeerimist⁶⁷ ning laiendatud konfiskeerimist sisustatakse Euroopas väga erinevalt,⁶⁸ ent Eestis on see võimalus seadusesse lisatud juba alates 2007. aastast ning igal aastal kasvab laiendatud konfiskeerimiste maht.

Ka Euroopa Komisjon on oma teatistes märkinud, et liikmesriigid on Euroopa Liidu poolt kehtestatud instrumente ülevõtnud väga erinevalt ning lausa ebahütlaselt⁶⁹ ning see on viinud olukorrani, kus mitmed Euroopa Liidu liikmesriigi ei oma seadusandluses nii laialdasi võimalusi konfiskeerimiseks kui Eestil seda kasutada on. Euroopa Liit on üle kahe aastakümne teinud jõupingutusi harmoniseerimaks konfiskeerimisalaseid sätteid nõnda, et riikide üleselt oleks kehtestatud võrdsed võimalused konfiskeerimiste kohaldamiseks.⁷⁰

1.5 Välisriikide praktika

Euroopa Liit on juba mõnda aega rõhutanud kuriteoga saadud vara konfiskeerimise olulisust. Selleks, et tagada ühtsed põhimõtted konfiskeerimise kohta, keskendub Euroopa Liit praegu nimetatud aktide asjakohasele rakendamisele liikmesriikides ja püüab seeläbi edeneda eesmärgi suunas, kus liikmesriigid omaks liiduüleselt sarnaseid võimalusi konfiskeerimaks kuritegelikku tulu võimalikult suures ulatuses.

Siiski, tulenevalt erinevatest karistusõiguslikest õigussüsteemidest ja Euroopa Liidu õiguse ülevõtmist võimaldavast tõlgendamisest, ei oma liikmesriigid hetkel riikide üleselt samu instrumente kriminaaltulu konfiskeerimisel. Sellest tulenevalt tutvustab järgnev alapeatükk laiendatud konfiskeerimise võimalusi mõnede liikmesriikide näitel.

⁶⁷ S. Tine. Ettekanne ARO platvormi kohtumisel. EU Directive on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime. 2014, Brüssel. Autori isiklik valdus.

⁶⁸ Laiendatud konfiskeerimise ebahütlasest ülevõtmist liikmesriikide poolt käsitseb G.Arcifa artikkel "The new EU directive on Confiscation : a good (even if still prudent) starting point for the post-Lisbon EU strategy on tracking and confiscating illicit money". Itaalia, 2014. Arvutivõrgus - <https://free-group.eu/2014/03/25/the-new-eu-directive-on-confiscation-a-good-even-if-still-prudent-starting-point-for-the-post-lisbon-eu-strategy-on-tracking-and-confiscating-illicit-money/> (24.04.2017).

⁶⁹ Selline seisukoht on avaldatud Euroopa Komisjoni teatistes „Proceeds of organised crime. Ensuring that "crime does not pay". Brüssel, 2008, lk 6. Arvutivõrgus - http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-179_en.htm?locale=en (24.04.2017).

⁷⁰ Vt harmoniseerimise väljakutsetest K. Ligeti, M. Simonato. Chasing Criminal Money: Challenges and Perspectives On Asset Recovery in the EU. Bloomsbury Publishing, 2017. Lk. 241

Autor palus 2014. aastal uurimistöö ilmestamiseks ülnimetatud kriminaaltulu tuvastamise üksuseid ühendava võrgustiku kontaktidelt välja andmed, mis on seotud laiendatud konfiskeerimise seaduslike instrumentidega.

1.5.1 Laiendatud konfiskeerimise näiteid Euroopa Liidu liikmesriikides

1.5.1.1 Saksa Liitvabariik

Saksamaa karistusõigus tunneb sarnaselt meil kehtiva korraga laiendatud konfiskeerimise instituuti, see on reguleeritud Saksa Karitusseadustiku peatükk 73⁷¹d-s.

Selle kohaselt on kohtul õigus konfiskeerida kuritegeliku päritolu vara peale peatäideviija ka teistelt isikutelt, kui teo asjaolud viitavad sellele, et vara on omandatud läbi kuritegeliku teo või läbi eesmärgi sooritada kuritegu. Saksa õiguse kohaselt määrab kohus konfiskeerimise, kui toime on pandud õigusvastane tegu seaduse alusel, mille puhul teo toimepanemise asjaoludest nähtub, et peatäideviija või kaastäideviija on selle omandanud õigusvastase teo tulemusel või sellise teo toimepanemise eesmärgil. Esimeses lauses sätestatud kohaldatakse ka siis, kui peatäideviija või kaastäideviija omandiõigus või muu õigus asja suhtes on välistatud üksnes seetõttu, et ta on selle saanud õigusvastase teo tulemusel või selle toimepanemise eesmärgil. Paragrahv 73⁷² lõige 2 kohaldub *mutatis mutandis*.

Kui asja konfiskeerimine on peale õigusvastase teo toimepanemist muutunud täielikult või osaliselt võimatuks, kohalduvad § 73a⁷³ ja 73b *mutatis mutandis*.

Kuna Saksmaal puudub statistika konfiskeeritud varade kohta, on raske hinnata nende laiendatud konfiskeerimise sätte efektiivsust. Sellegipoolest näitab paragrahv 73d alusel arestitud varade madal osakaal, et laiendatud konfiskeerimist rakendatakse Saksamaal harva. Üks kõneluse regulatsiooni vähese rakendamise põhjus võib olla Saksamaa Ülemkohtu poolt seatud võrdlemisi kõrge tõendamisstandard. Varade

⁷¹ German Criminal Code. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Arvutivõrgus - https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html. (25.04.2017).

⁷² *Ibid*

⁷³ *Ibid*

arestimise/konfiskeerimise alaste sätete kohaldamist jälgitakse Saksamaal järjepidevalt, eriti politsei poolt.

1.5.1.2 Leedu Vabariik

Leedu on laiendatud konfiskeerimist rakendanud Kriminaalkoodeksi vastavate muudatuste kaudu (artikkel 72³)⁷⁴. Muudatused jõustusid 11. detsembril 2010.

Artikkel 72³, mis käsitleb vara laiendatud konfiskeerimist Leedus nimetab, et vara laiendatud konfiskeerimine on toimepanija vara, mis ei ole toimepanija legaalse sissetuleku suhtes proportsionaalne. Laiendatud konfiskeerimise teel toimub riigi kasuks ära võtmine juhul, kui on alust arvata, et see vara on omandatud kuriteo toimepanemise tulemusel.

Vara laiendatud konfiskeerimist kohaldatakse Leedus juhul, kui esinevad kõik alltoodud tingimused:

1. toimepanija on süüdi mõistetud keskmise, kõrge või eriti kõrge raskusastmega kuriteos, mille toimepanemine oli tahtlik ja mille kaudu oli tal võimalik saada materiaalselt kasu;
2. toimepanijal on vara, mis on omandanud käesoleva koodeksi alusel keelatud teo toimepanemise kestel, peale selle toimepanemist või viia aasta jooksul enne selle toimepanemist, kui sellise vara väärtus ei vasta isiku seaduslikule sissetulekule ja selline erinevus on rohkem kui 250 MSL-i⁷⁵, või isik on sellise vara käesolevas punktis nimetatud aja jooksul üle andnud teisele isikule;
3. toimepanija ei ole kriminaalmenetluse vältel sellise vara omandamise seaduslikkust tõendanud.

Samuti on oluline, et käesoleva artikli punktis 2 kirjeldatud konfiskeeritav vara, mis on üle antud teisele füüsilisele või juriidilisele isikule, konfiskeeritakse sellelt isikult järgmistel tingimustel:

4. vara võõrandati fiktiivse tehingu alusel;
5. vara võõrandati toimepanija perekonnaliikmele või lähisugulasele;

⁷⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968 Arvutivõrgu - <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555> (24.04.2017).

⁷⁵ *Ibid*

6. vara võõrandati juriidilisele isikule, mille juhiks, juhatuse liikmeks või vähemalt 50 protsendi osakute omanikuks on toimepanija, tema perekonnaliige või lähisugulane;
7. isik, kellele vara võõrandati või kes oli juriidilise isiku juhtival kohal ja kellel oli juriidilise isiku esindamise või juriidilise isiku nimel otsuste tegemise õigus või kes omas kontrolli juriidilise isiku tegevuse üle, oli või pidi olema teadlik või oleks võinud teada saada, et see vara oli omandatud kuriteo toimepanemise tulemusel või toimepanija ebaseaduslikku sissetulekut kasutades.

Käesolevas artiklis sätestatud vara laiendatud konfiskeerimist ei kohaldata toimepanija või kolmandate isikute varale või osale varast, kui selle riigituludesse nõudmine ei ole võimalik järgides Leedu Vabariigi rahvusvaheliste lepingute, Leedu Vabariigi Tsiviilkoodeksi ja teiste õigusaktidega sätestatud isiku inimväärikuse põhimõtet.

Kui konfiskeeritav vara või osa sellest on varjatud ja/või ära tarvitatud, kuulub kolmandale isikule või selle arestimine on võimatu muudel põhjustel või juhul, kui sellise vara konfiskeerimine oleks ebaotstarbekas, määrab kohus toimepanijalt või kolmandalt isikult sissenõutava rahasumma, mis vastab konfiskeeritava vara või selle osa väärtusele.

Vara laiendatud konfiskeerimist määrates, määrab kohus konfiskeerimisele kuuluvad ühikud või konfiskeeritava vara väärtusele vastava rahasumma.

2014. aasta seisuga ei oldud Leedus vara laiendatud konfiskeerimist rakendatud. Peamine põhjus selleks on, et vara laiendatud konfiskeerimist saab kohaldada peale 11.12.2010 omandatud vara suhtes. Samuti peavad vastavad kuriteod olema sooritatud peale seda kuupäeva. Võttes arvesse, et finantskuritegude uurimine kestab 2-3 aastat, peale mida menetletakse asja kohtus 2 aastat, on esimesi lahendeid sel teemal oodata 2 aasta jooksul. Kohtutes on siiski asju, kus võidakse lahendada ka laiendatud konfiskeerimise asju. Leedu on sarnastel juhtumitel rakendanud alusetu rikastumise regulatsiooni (Tsiviilkoodeks art. 189¹). Samuti kasutatakse alusetu rikastuse regulatsiooni laiendatud konfiskeerimise asemel selleks, et nõuda riigituludesse ebaseaduslikult omandatud vara.

1.5.1.3 Taani Kuningriik

Paragrahv 76a⁷⁶, mis käsitleb laiendatud konfiskeerimist, lisati Taani kriminaalkoodeksisse seadusega nr. 411 10. juunil 1997. Selle paragrahvi lõige 4 paneb teatud juhtudel süüdistatavale tõendamiskoormise vara legaalse päritolu kohta, et selle konfiskeerimist vältida. Selline ümberpööratud tõendamiskoormis on kohaldatav, kui vara omanik on süüdi mõistetud kuriteos, mis on karistatav kuueaastase või pikema vangistusega ja varast on võimalik saada arvestatavat tulu (§ 76a lõige 1). Vara väärtuse konfiskeerimine on sellistel juhtudel samuti lubatud.

Mõndasid spetsiifilisi kolmandate isikute kategooriaid, kellele ebaseaduslik tulu võib olla üle antud, käsitletakse sama paragrahvi lõigetes 2 ja 3.

Sätte kohaselt, mis reguleerib ülalnimetatut, võib süüdimõistetud isiku vara konfiskeerida, kui:

- 1) toimepandud tegu on selline, millega on võimalik saada märkimisväärset tulu; ja
- 2) tegu on kehtiva õiguse kohaselt karistatav kuueaastase või pikema vangistusega või sellega rikutakse narkootiliste ja psühhotroopsete ainete alast seadusandlust.

Lõikes 1 nimetatud tingimuste olemasolul võib täielikult või osaliselt konfiskeerida toimepanija abikaasa või elukaaslase poolt omandatud vara, välja arvatud juhul, kui:

- 1) vara on omandatud rohkem kui viis aastat enne süüteo, mis on lõikes 1 osutatud konfiskeerimise aluseks, toimepanemist; või
- 2) abielu või kooselu ei olnud vara omandamise ajal sõlmitud.

Samas lõikes nimetatud tingimuste olemasolul võib täielikult või osaliselt konfiskeerida vara, mis on võõrandatud juriidilisele isikule, milles teo toimepanija üksi või koos oma lähikondsetega omab otsustavat mõju. Sama kehtib juhul, kui asjaomane isik saab märkimisväärse osa sellise juriidilise isiku kasumist. Vara ei konfiskeerita, kui vara

⁷⁶ Straffeloven. 7. kapitel – Betinget fængsel. Arvutivörgus - <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=181992> (25.04. 2017).

võõrandati juriidilisele isikule rohkem kui viis aastat enne süüteo, mis on lõikes 1 osutatud konfiskeerimise aluseks, toimepanemist.

Vara laiendatud konfiskeerimine tuleneb kriminaalõigusest. Taanil ei ole tsiviilkahju puudutavaid sätteid.

Vaadeldes kolme Euroopa Liidu riigi võimalusi viia läbi laiendatud konfiskeerimisi, saab järelda, et Eesti võimalused võrreldes käsitluse all oleva 3 riigi osas on vähemalt sama laialdased. Eesti Karistusõiguslikud intrumendid kohaldamaks kriminaaltulu konfiskeerimist ei ole võrreldes kõnealuste Euroopa riikidega kitsamad.

1.6 Riiklikud kriminaalpoliitika strateegiadokumendid

Selleks, et küsida, kas Eestis kohaldatakse konfiskeerimist efektiivselt tuleks muuhulgas vaadelda, missugused on riigis püstitatud eesmärgid konfiskeerimisele laiemalt ning kas ja mitmetes riiklikku kriminaalpoliitikat kujundavates strateegiadokumentides on kriminaaltulu tuvastamine ja konfiskeerimise trendid eesmärgiks seatud. Autor leiab, et uurimisküsimusele vastuse saamiseks tuleks vaadelda peamisi tähtsust omavaid riiklikke planeerimisinstrumente ehk strateegiaid, et paremini mõista, kuidas ja missugused on üldse eesmärgid efektiivse kriminaaltulu konfiskeerimise osas Eesti riigis. Autor avab käesolevas alapeatükis tulemusliku konfiskeerimisele kaasa aitamiseks loodud prioriteetid nende loomise järjekorras.

1.6.1 Laulasmaa deklaratsioon

Valitsuse kuritegevusevastased prioriteetid seati esimest korda 2005. aastal siseministri ja justiitsministri Laulasmaa kohtumisel, hiljem on prioriteete küll mõnevõrra muudetud, hetkel kehtivad prioriteetid kinnitati 26. märtsil 2013.⁷⁷

⁷⁷ Laulasmaa deklaratsiooni alusel kuritegevusevastase võitluse prioriteetidest – Arvutivõrgus: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika/kuritegevusvastased-prioriteetid> (24.04.2017).

Juba toona lepidi Laulasmaal kokku, et lähtudes vajadusest seada politseile ja prokuratuurile kuritegevusevastases võitluses selged ja arusaadavad eesmärgid, peavad justiitsminister ja siseminister politsei ja prokuratuuri ühisteks prioriteetideks muuhulgas võitlust organiseeritud ja raske peitkuritegevus. Kohtumise järelmites toodi välja, et selle prioriteedi seadmisel lähtutakse esmalt vajadusest tuvastada korruptsiooni - ja narkokuritegusid ning suure kahjuga majanduskuritegusid.

Oluline on, et samal aastal lepidi kokku, et prioriteete järgides pööratakse sealjuures tähelepanu kriminaaltulu tuvastamisele ja konfiskeerimisele kuritegude toimepanijatelt. Samas on välja toodud, et justiitsminister ja siseminister hindavad korrapäraselt prioriteetide mõju ning lepivad kokku ühised sammud prioriteetide elluviimiseks.⁷⁸ Seega on kriminaaltulu konfiskeerimine kui vahend võitluses organiseeritud kuritegevuse vastu, prioriteet, mille justiits- ja siseminister leppisid kokku juba 2005. aastal.⁷⁹

Ka endine Riigi peaprokurör Norman Aas on oma kriminaalpoliitilisi juhtnööre andvas ettekandes välja toonud, et võttes aluseks Laulasmaa deklaratsiooni, on prokuratuuri ning politsei ühiseks eesmärgiks võitlus organiseeritud kuritegevusega, esmajärjekorras kriminaaltulu ja rahapesuga seotud kuritegevusega. Ta lisab, et 2009. aasta suvel lisati uue prioriteetse valdkonnana võitlus maksupettuste ja raskete majanduskuritegudega, mis on samuti tihedalt seotud valdkonnaga, kus kriminaaltulu konfiskeeritakse.⁸⁰

Majanduskuritegevuse prioriteediks tõstmise tulemusena loodi 2014. aasta mais Keskkriminaalpolitsei koosseisu majanduskuritegude büroo, menetlemaks majanduskeskkonda enim kahjustavaid kuritegusid. Büroo pädevusse kuulub majandustegevusega seotud õigushüvede vastu ja majandustegevuse vahendeid kasutades toime pandud raskete kuritegude menetlemine. Büroo asutamisega on tekkinud selge probleemi- ja valdkonnapõhine majanduskuritegudele lähenemine.

1.6.2 Kriminaalpoliitika arengusuunad 2018

Ilmselt saab öelda, et Laulasmaal esmakordselt kriminaaltulu konfiskeerimist priorideeks seadnud järelduste põhjal on Eestis valminud mitmeid strateegilisi visioonidokumente, mis

⁷⁸ Edukuse mõõtmist seatud prioriteetide alusel käsitletakse lähemalt ptk II, alates p. 2.1

⁷⁹V. Laur. Konfiskeeritud kuritegeliku vara maht on kasvanud. Justiitsministeerium. 2012. Arvutivõrgus - <http://www.just.ee/et/uudised/konfiskeeritud-kuritegeliku-vara-maht-kasvanud> (24-.04.2017)

⁸⁰ N. Aas. Prioriteetsed kuriteod. 2009. Aasta ülevaade. 2010, *sine loco*.

seavad samuti prioriteediks võitluse organiseeritud kuritegevusega ja seeläbi tähtsustavad ka kuritegeliku tulu äravõtmist. „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018⁸¹“ on üks neist, milles on kokku lepitud kuriteovaldkonnad, millele sisejulgeoleku valdkonna poliitika kujundajad ning allasutused enam tähelepanu pööravad.

Kriminaalpoliitika arengusuundade puhul on tegemist raamdokumendiga, mis on käesoleval ajal heakskiidetud Riigikogu otsusega⁸². Selles on toodud pikaajalised eesmärgid, millest lähtudes tuleb ministeeriumidel ning teistel asutustel teha kriminaalpoliitilisi otsuseid.⁸³ „Kriminaalpoliitika arengusuundadega aastani 2018“ (edaspidi arengusuunad) määratletakse pikaajalised eesmärgid ja tegevused, millest avalik sektor peab lähtuma oma tegevuse kavandamisel ning elluviimisel.⁸⁴

Kriminaalpoliitika arengusuundi tutvustav visioon avaldab, et juhtivat dokumenti on koostatud ka varem, ent eelmise dokumendiga võrreldes on praegu kehtivas versioonis just eesmärgid selgemalt ning konkreetsemalt eristatud. Nimetatud on, et vajalikus peetakse võitlust organiseeritud kuritegevusega (sh majandus-, korrupsiooni-, küber- ja inimkaubanduse kuriteod). Nimetatud eesmärgi täitmiseks on arengusuundades välja toodud olulise tegevusena, et organiseeritud kuritegevusega paremaks võitluseks tuleb põhirõhk panna kriminaaltulu konfiskeerimisele, arendada majandus- ja korrupsioonikuritegude uurimise suutlikkust ning võidelda eri liiki küberkuritegevusega.

Seega saab järeldada, et arengusuundade kandvaks väärtuseks on põhimõte, mille kohaselt organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses tuleb vähendada kuritegevusest saadavat tulu kurjategijate poolt.

Arengusuundi lahti mõtestavas seletuskirjas avatakse, et üiguskaitseasutustel tuleb keskenduda kriminaaltulu äravõtmisega seotud meetmetele.⁸⁵ Dokumendis viidatakse, et üks tõhusaim vahend organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses on selle tegevusala tulude vähendamine. Viimane tähendab kuritegelikul teel saadud varade konfiskeerimist. Juba kehtivate kriminaalpoliitika arengusuundade seletuskirjas tõdeti, et majandus- ja

⁸¹Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmine. Riigikogu otsus 09.06.2010. – RT III 2010, 26, 51.

⁸² Arengusuundi viiakse ellu Justiitsministeeriumi juhtimisel, ent üks peamistest elluvijatest on ka Siseministeerium koos tema haldusalasse kuuluva Politsei- ja Piirivalveametiga.

⁸³ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmine. Riigikogu otsus 09.06.2010. – RT III 2010, 26, 51.

⁸⁴ *Ibid*

⁸⁵ Näide meetme tegevuse osas: „Keskkriminaalpolitsei eestvedamisel on välja töötatud meetmed kriminaaltulu konfiskeerimise paremaks kohaldamiseks (Twinning-projekti EE06-IB-JH-02 „*Support of the creation of National Monitoring Centre of the Criminal Proceeds*“ raames)“.

organiseeritud kuritegevus on kuriteoliigid, mida on võimalik ohjeldada edukalt karistusõiguse ja selle realiseerimisega – kuna nende toimepanijate eesmärgiks on kasum, kalkuleerivad nad suhteliselt täpselt ka võimalikud kahjud sinna sisse, mistõttu vara võimalik kaotus avaldab isegi suuremat mõju kui tegelik karistusähvardus.⁸⁶

1.6.3 Turvalisuspoliitika põhisuunad

Toetudes kriminaalpoliitika arengusuundi käsitlevale visioonidokumendile on koostatud ka mitmeid alamdokumente, mis samuti reguleerivad ühel või teisel moel seda, kuidas ulatuses Eestis kriminaalpoliitikat ellu viia, sealhulgas tähele panu pöörata kriminaaltulu tuvastamisele.

Üks neist on „Turvalisuspoliitika põhisuunad“, mis räägib samuti võitlusest raske ja organiseeritud kuritegevusega. „Turvalisuspoliitika põhisuunad⁸⁷“ on 2008. aastal riigikogus vastu võetud dokument, mis seab Eesti turvalisuspoliitikale ühtse raamistiku ja näeb ette hulga eesmärgid. Üks turvalisuspoliitika eesmärkidest on kaitstum vara. Dokumendi punkt 16 nimetab, et eesmärgiks on muuta efektiivsemaks kriminaalsel teel saadud tulu konfiskeerimine. Täpsustatakse, et selle eesmärgi elluviimise tarbeks⁸⁸ arendatakse politseis välja kriminaaltulu tuvastamise võimekus, tagatakse kõigi rahapesukuritegude eelkuritegude menetlemisel kriminaaltulu väljaselgitamine ning luuakse arestitud vara hoiutingimused, mis tagavad vara säilimise.⁸⁹

1.6.4 „Siseturvalisuse arengukava 2015 – 2020“.

Lisaks nimetatud raamdokumentidele on tänaseks loodud kuvand, mis juhib kogu siseturvalisuse arengut, selleks on „Siseturvalisuse arengukava 2015-2020.“

„Siseturvalisuse arengukava 2015–2020“ üldeesmärk on tagada, et Eesti inimesed tunneksid, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igäühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Nutikate,

⁸⁶Kriminaalpoliitika arengusuundade aastani 2018 eelnõu seletuskiri. Tallinn, 2018, lk. 41. Arvutivõrgus - www.just.ee/sites/.../seletuskiri_kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf

⁸⁷ Turvalisuspoliitika põhisuundi koondavat dokumenti anti välja kuni 2015 aastani. Perioodil 2010 – 2015 andis siseminister iga aastast 1.märtiks ülevaate turvalisuspoliitika tegevuste täitmisest. Vt. arvutivõrgus - <https://www.siseministeerium.ee/et/siseturvalisuse-valdkond/turvalisuspoliitika-pohisuunad>

⁸⁸ Edukuse mõõtmise osas vt. ptk II, alates p. 2.1

⁸⁹ Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 heakskiitmine. - RT I 2008, 25, 165.

optimaalsete ja mõjusate lahendustega parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi. Siseturvalisuse keskmeks on inimeste elu, tervise ja vara kaitsmine.⁹⁰

Poliitikainstrument number kolm selles dokumendis on võitlus raske ja organiseeritud kuritegevuse vastu, kus olulisemate probleemidena on markeeritud see, et kuritegevus on jätkuvalt tulus, kriminaaltulu konfiskeerimise ning raskete majanduskuritegude avastamise ja uurimise võimekust on vaja arendada ning, et puudub terviklik ülevaade, kui suurt hulka finantsvahendeid kasutab organiseeritud kuritegevus Eestis ning kuivõrd on kuritegelik raha imbinud legaalsesse ettevõtlusesse.⁹¹

Oodatava tulemusena on kirjas, et organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus on muutunud tõhusamaks ja koostatud on asutusteülene organiseeritud kuritegevuse vastane tegevuskava⁹². Lisaks planeeritakse vähendada organiseeritud kuritegelikes rühmitustes tegutsevate inimeste arvu. Samuti on oodatava tulemusena välja toodud eesmärk kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise võimekuse suurenemisest. Oluliseks tegevuse selle elluviimisel nimetatakse kriminaaltulu konfiskeerimise ja majanduskuritegevusevastase võitluse võimekuse tõstmist.⁹³

Eestis riigi poolt vastu võetud kriminaalpoliitika instrumente käsitlevate visiooni- ja starteediadokumentide vaatluse põhjal võiks järeldada, et riik pöörab tähelepanu organiseeritud kuritegevuse vastasele võitlusele ja rõhutab seejuures, et selle tegevuse juures on olulisel kohal kriminaaltulu tuvastamine. Kas ja kuidas hindab riik endale püstitatud prioriteetide saavutamist saab lähemalt lugeda käesoleva töö teises peatükis.

⁹⁰ Siseturvalisuse arengukava aastani 2020. Tallinn, Siseministeerium, 2014, lk. 22

⁹¹ *Ibid*, lk 86

⁹² Autorile teada olevalt asutuseülest organiseeritud kuritegevuse vastast tegevuskava 2017. a aprilli kuu seisuga koostatud pole.

⁹³ *Ibid*, lk 87

1.7 Euroopa Liidu meetmed konfiskeerimise tõhusamaks muutmisel

1.7.1 Konfiskeerimise tähtsus Euroopa Liidu kriminaalpoliitika dokumentides ja õigusloomes

Sarnaselt vajadusele küsida selle järgi, kui palju on Eesti riik tähelepanu pööranud kriminaaltulu äravõtmiseks vajalike instrumentide loomisele nii seadustesse kui ka selle prioriseerimisega teed loovates kriminaalpoliitika dokumentides, on oluline vaadelda, missugune on olnud Euroopa Liidu tegevus tähtsustamaks konfiskeerimise olulisust. Tehes seda esmalt teema käsitlemisega erinevates strateegiadokumentides ja seejärel kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist puudutavates normatiivaktides.

1.7.1.1 Euroopa sisejulgeoleku strateegia

Peamiseks strateegiadokumendiks Euroopa Liidu sisejulgeoleku valdkonnas, millest tulenevad mitmed suunised ka Eestile, on Euroopa Liidu sisejulgeoleku strateegia. Vaadeldes konfiskeerimisega seonduvat nähtub, et eesmärgiks on tugevdada ELi õigusraamistikku konfiskeerimise valdkonnas, eelkõige lubamaks rohkem kolmandate isikute vara konfiskeerimist ja laiendatud konfiskeerimist ning hõlbustamaks selliste konfiskeerimiskorralduste vastastikust tunnustamist liikmesriikide vahel, mis antakse välja süüdimõistva kohtuotsuseta.⁹⁴

Euroopa Liidu sisejulgeoleku strateegia kolmanda meetme kohaselt tuleb konfiskeerida kuritegelikul teel saadud vara ja ettepanek selle edukaks elluviimiseks oleks aktiivselt kasutada kolmandate isikute vara konfiskeerimist, laiendatud konfiskeerimist ja kasutada selliseid konfiskeerimiskorraldusi, mis antakse välja süüdimõistva kohtuotsuseta. Samas strateegias on nimetatud, et konfiskeerimine kolmandatelt isikutelt hõlmab sellise vara konfiskeerimist, mille nad on saanud uurimise all olevatelt või süüdimõistetud isikutelt. Laiendatud konfiskeerimisvolituse abil saab konfiskeerida vara, mis tuleneb kaudselt kuritegevusest ning seepärast puudub vajadus teha kindlaks seos kahtluse kohaselt kuritegelikul teel saadud vara ja konkreetse kuriteo vahel.

⁹⁴ Euroopa Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja ELi sisejulgeoleku strateegia toimimine: viis sammu turvalisema Euroopa suunas. Arvutivõrgus - [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0673&from=EN\(24.04.2017\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0673&from=EN(24.04.2017)).

1.7.2 Euroopa Liidu normatiivaktid seoses kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimisega

1.7.2.1 Euroopa Nõukogu konventsioon rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise ning terrorismi rahastamise kohta

2005.aastal Varssavis allakirjutamiseks avatud „Euroopa Nõukogu konventsioonis rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise ning terrorismi rahastamise kohta“ nimetab kohe preambulas, et arvestades, et järjest rohkem rahvusvaheliseks probleemiks muutuv raskete kuritegude ärahoidmine nõuab nüüdisaegsete ja tõhusate rahvusvaheliste meetodite kasutamist ja nimetab, et üks neist meetoditest on kurjategijalt kriminaaltulu ja kuriteovahendite äravõtmine.

Konventsioonis lepitakse kokku, et osalisriik võtab vajalikud õiguslikud ja muud meetmed, mis võimaldavad konfiskeerida kuriteovahendid ning kriminaaltulu või vara kriminaaltulu väärtuses ning rahapesu objektiks oleva vara. Samuti määratleti, et osalisriik võtab vajalikud õiguslikud ja muud meetmed, mis võimaldavad osalisriigi riikliku seadusandlusega lubatud piirides nõuda, et raske kuriteo või riikliku seadusandlusega sätestatud kuriteo toime pannud kurjategija näitaks väidetava kriminaaltulu või muu konfiskeeritava vara päritolu.⁹⁵

1.7.2.2 Euroopa Liidu raamotsused ja nendest tulenevad prioriteetid

Euroopa Liidu aluslepingud ehk esmased õigusaktid on aluseks paljudele teistele õigusaktidele, mis mõjutavad otseselt Euroopa Liidu liikmesriikide kodanike elu. Teistest õigusaktide hulka kuuluvad põhiliselt EL-i institutsioonide määrused, direktiivid ja soovitused, millest lähtub ka Eesti kujundades oma siseriiklike prioriteete kriminaalpoliitikas.

Euroopa Liit on välja töötanud mitmeid meetmeid, et edendada kriminaaltulu konfiskeerimist. Antud alapeatükis toob autor välja mõned olulisemad, mis rõhutavad kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise olulisust.

⁹⁵ Euroopa Nõukogu. Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. CETS, No 198. Arvutivõrgus - <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/198/signatures> (24.04.2017).

Rahvusvahelisel tasandil on mitmeid vahendeid, millega edendatakse kuriteoga saadud vara konfiskeerimist. Üheks esimeseks saavutuseks kuriteoga saadud vara konfiskeerimise edendamisel loetakse 1990. aasta Strasbourgi konventsiooni⁹⁶, mille on ratifitseerinud kõik ELi liikmesriigid. Konventsiooni eesmärk on edendada rahvusvahelist koostööd kuriteoga saadud vara avastamisel, jälgimisel, arestimisel ja konfiskeerimisel.

Konfiskeerimise valdkonnas on aegade jooksul vastu võetud ja kinnitatud viis erinevat Euroopa Liidu raamotsust.

Nendeks on:

3. detsembri 1998. aasta ühismeede 98/699/JSK, mille nõukogu on vastu võtnud Euroopa Liidu lepingu artikli K.3 alusel ja mis käsitleb rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist;⁹⁷

- nõukogu 26. juuni 2001. aasta raamotsus 2001/500/JSK, milles käsitletakse rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist;⁹⁸
- nõukogu 22. juuli 2003. aasta raamotsus 2003/577/JSK vara või tõendite arestimise otsuste täitmise kohta Euroopa Liidus;⁹⁹
- nõukogu 24. veebruari 2005. aasta raamotsus 2005/212/JSK, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist;¹⁰⁰
- nõukogu 6. oktoobri 2006. aasta raamotsus 2006/783/JSK konfiskeerimisotsuste suhtes vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta.¹⁰¹

⁹⁶ Council of Europe. Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, 1990. Arvutivõrgus - www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007bd23 (24.04.2017).

⁹⁷ EÜT. Ühismeede 98/699/JSK, mis käsitleb rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist, 1998. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A31998F0699> (24.04.2017).

⁹⁸ EÜT. Nõukogu raamotsus 2001/500/JSK, milles käsitletakse rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist, 2001. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52016PC0826> (24.04.2017).

⁹⁹ ELT. Euroopa Liidu nõukogu raamotsuse 2003/577/JSK, mis käsitleb vara või tõendite arestimise otsuste täitmise kohta Euroopa Liidus, 2003. Arvutivõrgus - [eur-lex.europa.eu > EUROPA > EU law and publications > EUR-Lex](http://eur-lex.europa.eu/eur-lex.europa.eu/LEX/LEXURI/LEXURI.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:ET:PDF) (24.04.2017).

¹⁰⁰ ELT. Nõukogu Raamotsus 2005/212/JSK, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist, 2005. Arvutivõrgus - eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:ET:PDF (24.04.2017).

Nende jõustumine liikmesriikides on näidanud eelmise otsuse nõrkusi ja nii andis Euroopa Liidu Komisjon 2008 aastal välja dokumendi,¹⁰² kus nimetatakse strateegilised prioriteedid konfiskeerimise ja kriminaaltulu tuvastamise valdkonnas.

Prioriteetide kehtestamisel rõhutatakse ka rahvusvahelise koostöö tähtsust. Seetõttu peetaksegi üheks läbimurdeks kriminaaltulu jälitamise talituste koostööd reguleeriva direktiivi¹⁰³ järgset kohustus, mille kohaselt liikmesriigid olid kohustatud hiljemalt 2014. aastaks looma kriminaaltulu jälitamise talitused, millel on vajalikud vahendid ja volitused kriminaaltulu tuvastamiseks. Samuti määratleti direktiivis, et oluliseks peetakse ka suutlikkus vahetada teavet. Seesugune professionaalsetest kriminaaltulu analüütikutest, jälitajatest ja menetlejatest koosnev üksus aitab igati kaasa eemärgile tuvastada rohkem kriminaaltulu.

Hiljutine Euroopa Komisjoni poolt valminud raport näitas, et kriminaaltulu tuvastamise bürood on oluliseks vahendiks võitlemaks kurjategijate vastu, kes soovivad illegaalsel teel raha omandada. Tõdetakse, et kuigi üksikud Euroopa Liidu liikmesriigid pole veel jõudnud kriminaaltulu tuvastamise üksuse loomiseni, on olemasolevate büroode vaheline koostöö heal tasemel. Loomulikult jagavad bürood ka ühiseid väljakutseid, nagu näiteks pädevus pääseda efektiivselt ligi vajalikule teabele, millega saaks tuvastada kriminaaltulu jälgi¹⁰⁴.

¹⁰¹ ELT. ELT. Nõukogu Raamotsus 2006/783/JSK, konfiskeerimisotsuste suhtes vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta, 2006. Arvutivõrgus - eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:328:0059:0078:ET:PDF (24.04.2017).

¹⁰² J. Barrot. Ensuring that crime does not pay: Euroopa Komisjoni ettepanek kümne prioriteedi määratlemiseks parendamaks kriminaalsel teel saadud vara konfiskeerimist. 2008, Brüssel. Arvutivõrgus - europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1748_en.pdf (24.04.2017).

¹⁰³ ELT. Nõukogu otsus 2007/845/JSK, mis käsitleb kriminaaltulu jälitamise talituste vahelist koostööd kuritegelikul teel saadud tulu või kuritegevusega seotud muu vara jälitamise ja tuvastamise valdkonnas, 2007. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32007D0845&from=GA> (24.04.2017).

¹⁰⁴ Euroopa Komisjoni Raport. Report from the Commission to the European Parliament and to the Council, based on Article 8 of the Council Decision 2007/845/JHA of 6 December 2007 concerning cooperation between Asset Recovery Offices of the Member States in the field of tracing and identification of proceeds from, or other property related to, crime. Brüssel, 2011. Arvutivõrgus - http://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/confiscation-and-asset-recovery_en (24.04.2017).

1.7.2.3 Direktiiv kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus

Euroopa Komisjon tegi juba 2009. aastal ettepaneku direktiivi kohta, milles sätestatakse liikmesriikidele kuritegeliku vara arestimise ja konfiskeerimise miinimumeeskirjad, nähes ette kuritegeliku vara konfiskeerimise, konfiskeerimise tulu väärtuse ulatuses, laiendatud konfiskeerimise, konfiskeerimise ilma süüdimõistva kohtuotsuseta (piiratud asjaoludel) ning konfiskeerimise kolmandalt isikult.¹⁰⁵

Euroopa Komisjon andis toona mõista, et kõnealuste miinimumeeskirjade vastuvõtmine aitab ühtlustada liikmesriikide õigusnorme, mis käsitlevad arestimist ja konfiskeerimist, ning suurendada seeläbi vastastikust usaldust ja tõhustada piiriülest koostööd.¹⁰⁶

Direktiivi vastuvõtmise eel selgitati, et uue korra kehtestamisel ei tohiks unustada, et kuritegevuse on muutumas üha enam nõ projektipõhiseks, mis omakorda tähendab, et seades eelduse, et vara peab olema saadud samasugustest kuritegudest, piiratakse me liialt konfiskeerimise kasutamise võimalusi. Näiteks on ka Europol poolt koostatud ohuhinnangutes, sisejulgeolekualase operatiivkoostöö alalise komitee aruteludes ja muudes formaatides on välja toodud, et kuritegevus on selgelt muutumas üha rohkem projektipõhiseks. Organiseeritud kuritegevusel on väga erinevaid väljendusvorme (narkokuriteod, inimkaubandus, rahapesu). Kurjategijad tegelevad just nende asjadega, mis hetkel kõige rohkem tulu toovad ning kiirelt orienteerutakse ringi – ühel päeval tegeletakse narkootikumide vahendamise, mõne aja pärast prostitutsiooni vahendamise ja siis juba jälle millegi uuega, nendib komisjon direktiivi vastuvõtmise eel.¹⁰⁷

2014. aasta 26. veebruaril andis Euroopa Parlament teada, et kiitis 25. veebruaril heaks eeskirjad, mille alusel on riiklikel ametivõimudel lihtsam külmutada ja konfiskeerida kriminaalset vara üle kogu Euroopa Liidu, teisisõnu kiideti heaks eeskirjad, millega juba aprillis 2014.a võeti vastu Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv nr. 2014/42/EU kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus, mis tuli liikmesriikidel üle võtta 4. oktoobriks 2016.aastaks.

¹⁰⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi, mis käsitleb kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist Euroopa Liidus., eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus - <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0178+0+DOC+XML+V0//ET#title2> (24.04.2017).

¹⁰⁶ *Ibid*

¹⁰⁷ *Ibid*

Parlamendi raportöör Monica Luisa Macovei sõnas direktiivi vastuvõtmisel, et „Meie prioriteet peab olema raha piirülese liikumise jälgimine ja kurjategijate kasumite konfiskeerimine. Ainult nii saame loota, et tõsiste kuritegude hulk väheneb“.¹⁰⁸

Direktiiv tõi endaga kaasa mitmeid muudatusi, andes seeläbi liikmesriikidel rohkem võimalusi kohaldada konfiskeerimisi veelgi enam.¹⁰⁹ Näiteks lubavad kehtestatud eeskirjad liikmesriikidel konfiskeerida vara, mis on saadud muu hulgas küberkuritegevuse või lastepornoga tegelemise eest. Samasse kategooriasse kuuluvad osalemine kuritegelikus ühenduses, aktiivne ja passiivne korruptsioon erasektoris ning aktiivne ja passiivne korruptsioon, millega on seotud ELi institutsioonide ametnikud või liikmesriigid. Tuues veel näiteid muudatustest on varade konfiskeerimine kolmandatelt isikutelt lubatud, kui see osapool oli teadlik või oleks pidanud teadma, et vara üleandmise eesmärgiks on konfiskeerimise vältimine. Vara sissenõudmine peab põhinema konkreetsetel faktidel. Üheks täiendavaks tingimuseks on eeldus, et vara on kolmandatele isikutele üle antud tasuta või turuväärtusest oluliselt soodsamalt. Ka „tulu“ mõistet on käesolevas direktiivis täpustatud. „Tulu“ on direktiivis mõistena käsitletud järgmiselt – igasugune kuritegelikul teel kas otseselt või kaudselt saadud majanduslik hüve; see võib olla mis tahes vara, sh otsese tulu kõik hilisemad taasinvesteeringud või muundused ja igasugune väärtust omav tulem.¹¹⁰

Direktiiviga kehtestatakse miinimumeeskirjad vara arestimiseks võimaliku hilisema konfiskeerimise eesmärgil ja vara konfiskeerimiseks kriminaalasjades.

Direktiiv sõnastab vajaduse taolise õigusloome järgi, kuna piiriülese organiseeritud kuritegevuse, sh maffiaga sarnaneva kuritegeliku ühenduse põhiajend on rahaline kasu. Seetõttu tuleks pädevatele asutusele anda vahendid kriminaaltulu jälitamiseks ning arestimiseks, haldamiseks ja konfiskeerimiseks. Tõhus organiseeritud kuritegevuse tõkestamine ja organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemine tuleks aga saavutada kriminaaltulu neutraliseerimisega, mida teatavatel juhtudel tuleks laiendada ka igasugusele kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud varale. Organiseeritud kuritegevuse vastu

¹⁰⁸ Euroopa Parlamendi pressiteade. Making it easier to confiscate criminal assets EU-wide. Euroop Parlament. Strasbourg, 2014. Arvutivõrgus - <http://www.eppgroup.eu/press-release/Making-it-easier-to-confiscate-criminal-assets-EU-wide>

¹⁰⁹ Väljendatud on arvamust, et direktiivi ülevõtmine näiteks Eesti õiguskorda, muutis sellealaseid sätteid karmimaks. Täpsemalt vt. direktiivi kohaldamisest Eesti õigusesse ptk. 1.4

¹¹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi, mis käsitleb kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist Euroopa Liidus., eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus - <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0178+0+DOC+XML+V0//ET#title2> (24.04.2017).

võitlemisel on üks kõige tulemuslikum vahend karmide õiguslike tagajärgede sätestamine selliste kuritegude toimepanemise eest ning kuriteovahendite ja kriminaaltulu tõhus kindlakstegemine, arestimine ja konfiskeerimine.¹¹¹

1.7.2.3.1 Laiendatud ja kolmandalt isikult konfiskeerimise olemusest direktiivis

Direktiivi kohaselt peaks laiendatud konfiskeerimine olema võimalik juhul, kui kohus on veendunud, et asjaomane vara on saadud kuriteo tulemusena. See ei tähenda, et tuleb kindlaks teha, et asjaomane vara on saadud kuriteo abil. Liikmesriik võib näiteks ette näha, et on piisav, kui kohus teeb otsuse tõenäosust kaaludes või on võimalik mõistlikult oletada, et on märkimisväärselt tõenäolisem, et asjaomane vara on saadud kuriteo ja mitte muu tegevuse tulemusena. Sellega seoses peab kohus kaaluma kohtuasja konkreetseid asjaolusid, sealhulgas fakte ja olemasolevaid tõendeid, mille alusel võib teha laiendatud konfiskeerimise otsuse. Asjaolu, et isiku vara ei ole proportsionaalne tema seadusliku sissetulekuga, võib olla üheks asjaoluks, mille alusel kohus võib järeldada, et kõnealune vara on saadud kuriteo tulemusena. Liikmesriik võib samuti määrata teatava ajavahemiku, mille jooksul võib vara pidada kuriteo tulemusena saadud varaks.¹¹²

Võrreldes eelnevalt kehtinud direktiiviga on uues direktiivis määratletud kuriteo mõiste ja sellest lähtuvalt nimetatakse kuriteo liigid, mille puhul on võimalik laiendatud konfiskeerimist läbi viia.

Kuritegudeks määratletakse vähemalt järgmist:

- a) aktiivne ja passiivne korrupsioon erasektoris
- b) kuritegelikus ühenduses osalemisega seotud kuriteod, vähemalt juhtudel, kui kuriteo tulemusel on saadud majanduslikku kasu
- c) lapse pornograafilises etteastes osalema panemine või osalemiseks värbamine või sellest majandusliku kasu teenimine või lapse muul viisil kõnealusel eesmärgil ärakasutamine, kui laps on ületanud seksuaalse enesemääramise ea, lasteporno

¹¹¹ ET. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/42/EL, mis käsitleb kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimist Euroopa Liidus, 2014. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0042&from=EN> (24.04.2017).

¹¹² *Ibid*

turustamine, levitamine ja edastamine

- d) ebaseaduslik süsteemi häirimine ja ebaseaduslik andmetesse sekkumine, kuriteo toimepanekuks kasutatud seadmete tahtlik tootmine, müük, kasutamiseks hankimine, importimine, levitamine või muul viisil kättesaadavaks tegemine vähemalt raskemate juhtumite puhul
- e) kuritegu, mis on karistatav vastavalt artiklis 3 osutatud asjaomasele õigusaktile, või juhul, kui asjaomane õigusakt ei näe ette karistuse miinimummäära, vastavalt asjaomasele siseriiklikule õigusele vabadusekaotusliku karistusega, mille maksimummäär on vähemalt neli aastat.¹¹³

Direktiivis märgitakse, et on üsna levinud tava, et kahtlustatav või süüdistatav annab vara konfiskeerimise vältimiseks üle asjast teadlikule kolmandale isikule, seesugune käitumisviis on üldlevinud ja muutub järjest laialdasemaks.

Omandamine kolmanda isiku poolt on leidnud näiteks aset olukordades, kus kolmas isik on omandanud kahtlustatavalt või süüdistatavalt vara otseselt või kaudselt, näiteks vahendaja kaudu, sealhulgas juhul, kui kuritegu sooritati tema nimel või tema kasuks, ning kui süüdistataval ei ole vara, mida saab konfiskeerida. Selline konfiskeerimine peaks olema võimalik vähemalt juhtudel, kui kolmas isik teadis või oleks pidanud konkreetsetest faktilistest asjaoludest (sealhulgas sellest, et üleandmine toimus tasuta või turuhinnast oluliselt väiksema summa eest) lähtudes teadma, et vara üleandmise või omandamise eesmärk oli vältida konfiskeerimist. Kolmandalt isikult konfiskeerimist käsitlevaid eeskirju tuleks kohaldada nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute suhtes. Mingil juhul ei tohiks piirata heausksete kolmandate isikute õigusi, leiab direktiiv.¹¹⁴

Peale direktiivi vastuvõtmist Euroopa Liidu Nõukogult oli liikmesriikidel aega täpselt 30 kuud, et viia direktiiv siseriikliku õigusega kooskõlla. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna koostas koostöös Siseministeeriumiga 2015.aasta jooksul õigusliku analüüsi, mille tulemusena selgitati välja, missuguses osas peab Eesti oma

¹¹³ *Ibid*

¹¹⁴ *Ibid*

karistusõigust muutma, et täita direktiivis esitatud nõuded. Analüüsile toetudes koostati seaduseelnõu¹¹⁵, mis käsitles ülevõetavate nõuete implementeerimist siseriiklikku õiguskorda.¹¹⁶

1.7.3 Euroopa Komisjon määruse eelnõu

2016. aasta veebruaris vastu võetud terrorismi rahastamise vastase võitluse tõhustamise tegevuskava kohaselt on Euroopa Komisjon esitanud meetmepaketi, mille eesmärk on suurendada Euroopa Liidu suutlikkust võidelda terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse rahastamisega. Meetmepaketi ettepanekud täiendavad ja tugevdavad ELi õigusraamistikku rahapesu, ebaseadusliku sularahaliikumise ning vara arestimise ja konfiskeerimise valdkonnas. Euroopa Komisjon on esitanud määruse eelnõu¹¹⁷, mis käsitleb kuritegeliku vara arestimis- ja konfiskeerimismeetmete tugevdamist. Komisjon põhjendab ettepaneku vajalikkust asjaoluga, et kui rahaliste vahendite piiriülene arestimine või konfiskeerimine toimub kiiresti, siis takistatakse terroristidel oma vahendite kasutamist edasiste rünnakute toimepanemiseks.

Kavandataval määruisel on järgmised eesmärgid:

- kehtestada üks ainus õigusakt arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikuseks tunnustamiseks ELi liikmesriikides, lihtsustades nii kehtivat õigusraamistikku. Määrus oleks viivitamata kohaldatav kõikides liikmesriikides;
- laiendada praeguse piiriülese tunnustamise kohaldamisala, et kaasata ka konfiskeerimine teistelt kuritegevusega seotud isikutelt, aga ka juhtumid, kui kurjategijat ei ole süüdi mõistetud (näiteks kas põgenemise või surma tõttu);
- kiirendada arestimis- ja konfiskeerimisotsuste täitmist ja parandada täitmise tulemuslikkust tänu standarddokumendi kasutuselevõtmisele ja pädevate asutuste kohustusele teineteisega suhelda;
- kehtestada täpsed tähtajad, sealhulgas lühemad tähtajad arestimisotsuste täitmiseks;
- tagada, et kaitstakse ohvri õigust tagastamisele ja hüvitiste maksmisele.

¹¹⁵Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) - RT I, 31.12.2016, 2.

¹¹⁶Täpsemalt käsitletakse direktiivi ülevõtmisega kaasnenud muutusi Eesti õiguskorras käesoleva töö p. 1.4.

¹¹⁷ Euroopa Komisjoni esitatud määruse eelnõu, mis käsitleb kuritegeliku vara arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikuse tunnustamise tugevdamist. Brüssel, 2016. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016PC0819>. (24.04.2017).

Lisaks eelpool mainitud kavandatavatele muudatustele käsitleb see, uusim konfiskeerimisalane ettepanek Euroopa Liidu suunal, ka üht täiesti eraldiseisva konfiskeerimisliigi lisamist Euroopa Liidu õigusesse. Tegemist on süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimisest, mida seni ajani ei ole lubanud just mitte liiga mitmed EL liikmesriigid.¹¹⁸

Euroopa Komisjon, kes on selle määruse eelnõu algataja, toob samas dokumendis välja juba varem käsitletud Europoli viimase uuringu, mille hinnangul toodab ebaseaduslik turg Euroopa Liidus hinnanguliselt 110 miljardit eurot, mis oli ca 1% Euroopa Liidu siseriiklikust kogutoodangust ning mille põhjal on alust eeldada, et 98,9% kriminaaltulust ei ole konfiskeeritud¹¹⁹. Komisjon nendib, et ainuüksi need näitajad on põhjuseks esitada küsimus, kas täna kasutusel olevad mehhanismid kriminaaltulu tuvastamiseks on piisavad või mitte.

¹¹⁸ Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise kohta vaata täpsemalt ptk. 1.4.

¹¹⁹ Euroopa Komisjoni esitatud määruse eelnõu, mis käsitleb kuritegeliku vara arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikuse tunnustamise tugevdamist. Brüssel, 2016. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016PC0819>. (24.04.2017).

II KRIMINAALTULU TUVASTAMIST VÕIMALDAVATE INSTRUMENTIDE KOHALDAMISE EFEKTIIVSUSE MÕÕTMINE

2.1 Euroopa Liidu hinnang konfiskeerimise efektiivsusele

Euroopa Komisjoni siseasjade direktoraat on oma kodulehel märkinud, et vaadates otsa praegusele arestimiste ja konfiskeerimiste arvule, mida Euroopa Liidu liikmesriigid suudavad teha, võiks öelda, et see on tagasihoidlik võrreldes hinnangulise tuluga, mida teenivad kuritegelikud grupid¹²⁰.

Euroopa Liidus tagasivõidetud kuritegeliku vara kogusumma on organiseeritud kuritegelike rühmituste hinnangulise tuluga võrreldes tagasihoidlik. Näiteks 2009. aastal konfiskeeriti vara Prantsusmaal 185 miljoni euro, Ühendkuningriigis 154 miljoni naelsterlingi, Madalmaades 50 miljoni euro ja Saksamaal 281 miljoni euro väärtuses.¹²¹

ÜRO hinnangul oli kogu maailmas saadud kriminaaltulu 2009. aastal umbes 2,1 triljonit USA dollarit ehk 3,6 % maailma SKPst kõnealusel aastal¹²².

Euroopa Komisjon on oma valdkondlikus raportis, kus hinnatakse erinevate konfiskeerimisalaste instrumentide efektiivsust, öelnud et käesoleval hetkel kasutuses olev õigusraamistik, mis reguleerib kriminaaltulu tuvastamist riigipiiridest väljapoole, ei ole piisav vastamaks väljakutsetele, mis siiani eksisteerivad kurjategijate kriminaaltulu varjamises teistes liikmesriikides¹²³. Samas raportis tõdetakse, et tänased Euroopa Liidu poolt kujundatud vahendid tuvastamaks piiriülese kuritegevusega teenitud kriminaaltulu on ebatõhusad, halvasti üle võetud ja kehvasti rakendunud.

Varasem Euroopa Komisjoni seiseasjade volinik ja nüüdne kaubandusvolinik Cecilia Malmström, kes on mitmel korral sõna võtnud konfiskeerimise ebatõhususe osas, väidab,

¹²⁰ Euroopa Komisjoni pressiteade. Confiscation & asset recovery . Arvutivõrgus - http://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/confiscation-and-asset-recovery_en (24.04.2017).

¹²¹ ET. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/42/EL, mis käsitleb kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimist Euroopa Liidus, 2014. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0042&from=EN> (24.04.2017).

¹²² United Nations Office on Drugs and Crime. Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organised crime, Research Report, October 2011. Arvutivõrgus - http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf (24.04.2017).

¹²³ Euroopa Komisjoni algatus. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the mutual recognition of freezing and confiscation orders. Brüssel, 2016. Arvutivõrgus - ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=40719 (24.04.2017).

et Euroopa Liidus ei konfiskeerita piisavalt palju selleks, et takistada organiseeritud kuritegevust. Ta ütleb, et kui võrrelda üleüldist konfiskeerimiste numbrit Euroopa Liidus ja arvatavat kogu kriminaaltulu samas piirkonnas, siis jääb ära võetud varade arv siiski väga tagasihoidlikuks.¹²⁴

Samas kõnes rõhutab volinik, et me¹²⁵ peaksime olema suutelised oluliselt paremaks tulemuseks. Konfiskeerimine on sündmuste jada, kett, millele ei tohiks olla nõrku lülisid. See tähendab, et kõik vara äravõtmise etapid peaksid kandma üht eesmärki ja olema ühendatud: vara kindlakstegemine, vara arestimine ja konfiskeerimine ning varade haldus, et nad ei kaotaks selles etapis oma väärtust.¹²⁶

Prantsusmaa riiklik kriminaaltulu tuvastamise büroo nimega AGRASC¹²⁷ on hinnanud, et igal aastal läbib maailma majandust 1,2 miljardit kriminaalset tulu¹²⁸. 2015. aastal läbi viidud uuring¹²⁹ näitas, et 28 liikmesriigi ebaseaduslikud turud „teenivad“ igal aastal hinnanguliselt 110 miljardit eurot, mis on 1% Euroopa Liidu sisemajanduslikust kogutoodangust. Mõned uuringud¹³⁰ näitavad, et vaid 0,2% sellest varast konfiskeeritakse. Isegi kui eeldada, et igast kuriteost ei teatata uurimisasutustele, on siiski tuvastamata kriminaalsel teel omandatud rahasummade hulk kahetsusväärset madal, mis tähendab jätkuvalt, et kuritegevus tasub end ära¹³¹. Kokku konfiskeeriti üle Euroopa 2014. aastal suurusjärgus vaid 4 miljardit eurot, ütleb itaalaste tehtud uuring.¹³²

¹²⁴ Pressiteade. Euroopa Komisjon. Statement by President Barroso following the Tripartite Social Summit Arvutivõrgus - http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-10-740_en.htm (24.04.2017).

¹²⁵ Euroopa Liidu liimesriigid

¹²⁶ C. Malmström. EU initiatives to fight organized crime and corruption – A case for increased asset recovery. Brüssel, 2011.

¹²⁷ Agence de gestion et de recouvrement des avoirs saisis et confisqués

¹²⁸ AGRASC-i poolt välja antud materjalidega saab tutvuda arvutivõrgus: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_plaquette_agrasc_fr2.pdf

¹²⁹ Transcrime. Final report of Project OCP Organised Crime Portfolio. From illegal markets to legitimate business: the portfolio of organised crime in Europe. 2015, Rome. Arvutivõrgus - http://www.ocportfolio.eu/_File%20originali/OCP%20Full%20Report.pdf (24.04.2017).

¹³⁰ United Nations Office on Drugs and Crime. Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organised crime, Research Report, October 2011. Arvutivõrgus - http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf (24.04.2017).

¹³¹ European Commission working paper. Impact Assessment. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the mutual recognition of freezing and confiscation orders. Brussels, 2016. Arvutivõrgus

- <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3xnsrJ7MIHsJ:https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10102/2016/EN/SWD-2016-468-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF+&cd=2&hl=et&ct=clnk&gl=ee> (24.04.2017).

¹³² *Ibid*

Kokkuvõtlikult saab öelda et erinevad Euroopa Liidu institutsioonid on oma analüüsid, raportites ja nendele tuginevates väljaütlemistes tõdenud, et võrreldes hinnangulise kriminaalsel teel omandatud vara hulgaga on äravõetava vara väärtus kordades madalam¹³³.

2.2 Eestile tulenevad rahvusvahelised kohustused ja suunised kriminaaltulu efektiivsuse mõõtmiseks

Esitades küsimuse, kas need mitmed instrumendid, mida tutvustati eelmises peatükis ja mille eesmärgiks on kriminaaltulu efektiivne tuvastamine, arestimine ja konfiskeerimine, on hästi toimivad ja efektiivsed, on oluline esmalt vaadelda, kuidas efektiivsust omakorda mõõta selles valdkonnas.

Üks võimalustest on kriminaaltulu tuvastamise ja äravõtmise tulemuslikkust uurida läbi statistiliste näitajate. See omakorda tähendab, et riik on valmis koguma ja avaldama arvulisi väärtusi seoses kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimisega Eestis. Seda nii riigisisese analüüsi tarbeks kui ka võrdluse tekitamiseks välisriikidega. Taaskord rõhutab autor, et mitmed riigi kriminaalpoliitikat otse või kaudselt kujundavad praktikud ja teoreetikud on oma väljaütlemistes arvamust avaldanud, et kriminaaltulu tuvastamiste arv peab tõusma. See omakorda võimaldab järeldada, et täna ei ole kuritegeliku tulu äravõtmine veel piisavalt tulemuslik ning tekitab küsimuse, kuidas mõõta telmuslikkust.

Sarnast seisukohta omavad ka mitmed Euroopa Liidu institutsioonide esindajad, kes on öelnud, et tulemuslikkuse mõõtmiseks vajame esmalt kvaliteetseid võimalusi statistiliste andmete kogumiseks ja edastamiseks. Seesugused suunised ja soovitused tulenevad Eestile väga mitmest dokumendist.

Järgnevalt tutvustab käesoleva töö autor, missuguseid soovitusi omab Eesti riik seoses anda adekvaatset tagasisidet kriminaaltulu tuvastamise osas.

Üldiseid suuniseid ja kriminaalstatistika kogumise vajalikkust kirjeldav dokument nimega „Kuritegude mõõtmisest Euroopa Liidus“ mõtestab, et süütegude statistika kogumine on hädavajalik vahend arendamiseks tõenduspõhist kriminaalpoliitikat. Mõjuhinnangud,

¹³³ Autorile ei ole teada, et EL poolt välja antud strateegiadokumentides oleks kehtestatud arvulised mõõdikud konfiskeerimise tulemuse hindamiseks.

Euroopa Liidu õigusaktide siseriiklikku õiguskorda ülevõtmise hindamine ning uute seaduste efektiivsuse hindamine on vaid üks osa kasutamaks statistilist informatsiooni. Kuigi vajadus kvaliteetse statistika järele on liikmesriikidelt saanud tunnustuse, on siiski veel mitmes valdkonnas puudus usaldusväärse ja võrreldava statistilise informatsiooni järele.¹³⁴

2008. aastal teatab Euroopa Komisjon, et valminud on kümme strateegilist prioriteeti, mille tulemusel peaks kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise efektiivsus suurenema. Prioriteete käsitlev algatus toob välja, et kriminaaltulu konfiskeerimine on üks kõige efektiivsem organiseeritud kuritegevuse vastane tegevus, ent selle edendamiseks tuleks veelgi rohkem ära teha.¹³⁵ Prioriteetid määratlevad muuhulgas, et oluliseks tuleb kriminaaltulu efektiivse tuvastamise juures pidada ka selle tulemuslikkuse hindamist.¹³⁶

Analüüsi punktis 6.3 rõhutatakse regulaarse ja võrdlust võimaldava statistika kogumise tähtsust. Toonitatakse vajadust rohkema ja parema kvaliteediga osas, seda nii arestitud kui konfiskeeritud varade osas. Tõdetakse, et hetkel kättesaadav teave on väga limiteeritud, enamasti pärineb see riiklikest (politsei) infosüsteemidest või vastastikuse hindamise raportitest. Komisjon toob oma raportis välja, et statistika kogumine ja võrdlemine võimaldaks panustada kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise korra efektiivsuse hindamisse.¹³⁷

Ettepaneku kohaselt tuleks arendada ja seejärel juurutada järjepidev süsteem hindamaks kriminaaltulu tuvastamise büroode efektiivsust. Tulemuslikkuse mõõtmise ja statistika kogumise olulisust rõhutades tuuakse välja, et liikmesriigid peaks välja arendama paremad süsteemid haldamaks ja andmaks edasi¹³⁸ kriminaaltulu kohta käivat statistilist teavet seoses vara arestimise, konfiskeerimise ja haldamisega. See info on Euroopa Komisjoni arvamusel tarvilik võrdlemaks liikmesriikide suutlikust ning ühtlasi annab see võimaluse

¹³⁴ Euroopa Komisjoni teavitus. Measuring Crime in the EU. Brüssel, 2012. Arvutivõrgus - https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/.../crime/.../1_en_act_part1_v5.pdf (24.04.2017).

¹³⁵ Inglise keeles „more should be done“.

¹³⁶ J. Barrot. Ensuring that crime does not pay: Euroopa Komisjoni ettepanek kümne prioriteedi määratlemiseks parendamaks kriminaalsel teel saadud vara konfiskeerimist. 2008, Brüssel. Arvutivõrgus - Arvutivõrgus - europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1748_en.pdf (24.04.2017).

¹³⁷ Peetakse silmas, et statistika, mis on kättesaadav ei põhine riiklikul analüüsitud statistikal. Näiteks Eestis vastutab kriminaalstatistika eest Justiitsministeerium, kes arestitud varade osas statistikat ei esitle.

¹³⁸ ARO platvorm kogub riiklikelt kriminaaltulu tuvastamise üksustelt statistikat varade arestimise, konfiskeerimise ja halduse kohta

luua eeldused hindamaks konfiskeerimise instrumentide kasutamise efektiivsust liikmesriigiti.¹³⁹

2011. aastal valmis Euroopa Komisjoni poolt ülevaadet pakkuv raport hindamaks varasemalt kehtestatud nõude, mille kohaselt tuli igasse liikmesriiki asutada iseseisev kriminaaltulu tuvastamise üksus, kohaldamist ja efektiivsust. Selle raporti kohaselt oli 2011. aastal vaid pooltel kõikidest kriminaaltulu tuvastamise büroodest ligipääs kriminaaltulu puudutavale statistikale oma riigis.¹⁴⁰

2012. aastal andis Euroopa Komisjon pressiteate, milles avaldatakse muret Euroopa Liidu liikmesriikide kesise kriminaaltulu konfiskeerimise võimekuse üle.¹⁴¹ Ühtlasi pakub Komisjon samas avalduses välja ka võimalikud lahendused, et muuta kriminaaltulu konfiskeerimist võimaldavate instrumentide kasutamine efektiivsemaks. Komisjoni hinnangul on oluline siinkohal tagasisidel ja andmeanalüüsil konfiskeeritud varade ulatuse kohta. Sellest lähtuvalt on üheks Komisjoni ettepanekuks kehtestada, et liikmesriikidel tekiks regulaarne kohustus koguda ja edastada andmeid seoses kriminaalsel teel omandatud tulu arestimise, konfiskeerimise ja haldamisega Euroopa Liidu liikmesriigis.¹⁴²

Kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiiv tõdeb esmalt, et Kuigi olemasolevad statistilised andmed on piiratud, on sissenõutud kriminaaltulu summad liidus hinnangulise kriminaaltuluga võrreldes liiga väikesed. Uuringute kohaselt kasutatakse konfiskeerimismenetlusi ikka veel vähe, kuigi neid reguleeritakse nii liidu kui ka siseriikliku õigusega. Direktiivi kohaselt on kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta vähe usaldusväärseid andmeid. Ka direktiivi hindamiseks on vaja koguda

¹³⁹ J. Barrot. Ensuring that crime does not pay: Euroopa Komisjoni ettepanek kümne prioriteedi määratlemiseks parendamaks kriminaalsel teel saadud vara konfiskeerimist. 2008, Brüssel. Arvutivõrgus - Arvutivõrgus - europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1748_en.pdf (24.04.2017).

¹⁴⁰ Euroopa Komisjoni Raport. Report from the Commission to the European Parliament and to the Council, based on Article 8 of the Council Decision 2007/845/JHA of 6 December 2007 concerning cooperation between Asset Recovery Offices of the Member States in the field of tracing and identification of proceeds from, or other property related to, crime. Brüssel, 2011. Arvutivõrgus - http://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/confiscation-and-asset-recovery_en (24.04.2017).

¹⁴¹ Pressiteates mainitakse muuhulgas, et Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni andmetel on nende hinnangul 2009. aasta üle maailmne kriminaaltulu maht rohkem kui 2,1 trillionit dollarit.

¹⁴² Euroopa Komisjon. Pressiteade. Confiscation and asset recovery: Better tools to fight crime. Brüssel, 2012. Arvutivõrgus - http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-179_en.htm?locale=en

asjakohaseid võrreldavaid statistilisi miinimumandmeid vara arestimise ja konfiskeerimise, kriminaaltulu jälitamise, kohtute tegevuse ja vara käsutamise kohta.¹⁴³

Direktiivis kutsutakse liikmesriike üles püüdlusele koguda andmeid teatava statistika jaoks kesktasandil, et edastada see statistika komisjonile. See tähendab, et liikmesriigid peaksid asjakohaste andmete kogumiseks tegema mõistlikke jõupingutusi.¹⁴⁴

Enamgi veel, direktiivi artikkel 11 määratleb, missugust statistikat riike koguma oodatakse. Väljendatud on, et liikmesriik kogub asjakohastelt asutustelt korrapäraselt igakülgset statistikat ja säilitab seda. Kogutud statistika saadetakse komisjonile igal aastal ja see sisaldab järgmisi andmeid:

- a) täitmisele pööratud arestimisotsuste arv,
- b) täitmisele pööratud konfiskeerimisotsuste arv,
- c) arestitud vara hinnanguline väärtus, vähemalt arestimise ajal võimalikuks peetud hilisema konfiskeerimise eesmärgil arestitud vara puhul,
- d) tagasivõidetud vara hinnanguline väärtus konfiskeerimise ajal.

Soovituslikt püüab liikmesriik koguda andmeid kesktasandil.¹⁴⁵ Eelpool toodud infost väljendub, et edastada palutakse andmed, mis puudutavad eraldi arestimist ja konfiskeerimist. Euroopa Komisjon on oma mõjuhinnangus välja toonud, et konfiskeeritava vara hulk on tihti oluliselt madalal, kui arestitud vara hulk.¹⁴⁶

Euroopa Liidu suunistest ja ka kuriteovahendite arestimist ja konfiskeerimist käsitlevast direktiivist nähtub juhtnõr koguda ja edastada teatud kriteeriumitele vastavat kriminaalstatistikat kuritegeliku vara kohta.

¹⁴³ ET. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/42/EL, mis käsitleb kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimist Euroopa Liidus, p. 36 2014. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0042&from=EN> (24.04.2017).

¹⁴⁴ *Ibid*, p. 38

¹⁴⁵ *Ibid*, art. 11

¹⁴⁶ *Ibid*

3.1 Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise edukuse mõõtmisest Eestis

3.1.1 Keskse statistika ülevaade, aastatel 2012 – 2016

Statistiliselt ei ole autori arvates võimalik kohtutes kohaldatud konfiskeerimisi vaadelda läbi infosüsteemide nagu Riigiteataja ja Kohtute Infosüsteem, selliset, et vaatluse käigus saaks selgeks, kui palju konfiskeerimis on kohaldatud ühes aastas ja kui palju neist on jõudnud üldmenetlusse. Seetõttu on käesoleva analüüsi aluseks võetud kättesaadavad analüüsid nagu Justiitsministeeriumi poolt välja antav konfiskeerimise ülevaade.

Tulenevalt eelpool toodud suunistest, koguda ja edastada kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist puudutavat statistikat, eesmärgiga koguda infot, mis võimaldaks teha järeldusi tulu äravõtmiseks antud instrumentide efektiivsusest, uurib autor, kas kättesaadavatest allikatest põhineva info pinnalt on võimalik teada saada, missugune on eelnevatel aastatel olnud kriminaaltulu arestimiste ja konfiskeerimiste maht Eestis.

Eestis on kriminaalpoliitikat kujundavaks asutuseks Justiitsministeerium. Poliitikakujundaja üheks kohustuseks on aruandlus võetud meetmete osas, mistõttu omab ta ka kohustust kesktasandil koguda ja esitada kriminaalstatistikat riigiülesele. Iga aastaselt välja antava kriminaalpoliitika väljundeid käsitleva „Konfiskeerimiste ülevaade“, kajastab kui palju kriminaalsel teel omandatud tulu on aastate jooksul ja lõikes kohtute poolt konfiskeeritud. Kriminaalpoliitika analüüsil põhinev kokkuvõte näitab ühtlasi ka seda, missugune on olnud viimaste aastate konfiskeerimiste arv, ehk kas see on kasvanud või kahanenud. Ühtlasi on võimalik selle analüüsi pinnalt saada vastus küsimusele, millises kohtumenetluse liigis konfiskeeriti kriminaaltulu kõige rohkem. Viimane on vajalik info andmaks indikatsiooni konfiskeerimisalaste kohtuotsuste analüüsi vajalikkusele käesoleva töö raames. Nimelt, kui enamik konfiskeerimisi kohaldatakse kokkuleppemenetluses, siis on suur tõenäosus, et üldmenetlusasjade arvu väiksuse tõttu ei pruugi nende analüüs anda käesoleva töö raames lisaväärtust vaatlemaks, kui efektiivselt on kasutatud konfiskeerimisi võimaldavaid instrumente.

„Konfiskeerimiste ülevaade“, mille 2012. aasta väljaandest selgub, et 2012. aastal konfiskeeriti jõustunud kohtulahenditega kriminaaltulu väärtuses 1.68 miljonit eurot. Koos asenduskonfiskeerimisega konfiskeeriti 2012.aastal vara väärtuses 1.9 miljonit eurot.

Konfiskeerimist kohaldati kokku 159 kriminaalasjas. Analüüsist nähtub muuhulgas, et kõige enam konfiskeeriti kriminaaltulu riigiprokuratuuri menetlustes väärtusega 736 680.4 eurot. Edasi järgnesid Viru ning Põhja ringkonnaprokuratuur.

Konfiskeeritud vara sisaldas nii kinnis- kui ka vallasvara, mis tähendab, et konfiskeeriti kinnistuid, sularaha, liiklusvahendeid ja muid esemeid. 52% ulatuses kriminaaltulust konfiskeeriti narkootikumidega seotud menetlustes.

Laiendatud konfiskeerimiste hulk moodustas 41% kõikidest konfiskeerimistest. Vähem oluline ei ole ka fakt, et kõige enam konfiskeeris kohus vara kokkuleppemenetlustes.¹⁴⁷

„Konfiskeerimiste ülevaade 2013“ annab ülevaate, et 2013. aastal jõustunud kohtulahenditega konfiskeeriti kriminaaltulu 1.38 miljoni euro väärtuses, koos konfiskeerimise asendamisega ulatus konfiskeeritava vara väärtus 2013. aastal 3.09 miljoni euroni.

Vara konfiskeerimist kohaldati üle 173-s kriminaalasjas. Kõige enam konfiskeeriti vara seekord Põhja ringkonnaprokuratuuris koguväärtusega 427 492.2 eurot. Järgnesid Lõuna ringkonnaprokuratuur ning riigiprokuratuur.

Sarnaselt eelnevale saastale sisaldas ka 2013. aastal konfiskeeritud vara kõige enam sularaha, kinnistuid, autosid ja muid rahalist väärtust omavaid esemeid.

Enam kui pool (57%) konfiskeeritud kriminaaltulust seotud narkootikumidega seotud menetlustes. Narkootikumidega seotud süüdimõistvates kohtuotsustes kohaldati konfiskeerimist enam kui kolmandikus lahendites, kuivõrd korruptsiooni- ja rahapesukuritegude seotud jõustunud otsustes kohaldati konfiskeerimist umbes pooltel juhtudel.

Vara laiendatud konfiskeerimine moodustas kõikidest konfiskeerimistest 64%. Ka 2013. aastal konfiskeeris kohus vara kokkuleppemenetlustes kõige rohkem¹⁴⁸.

Tutvudes 2014. aasta konfiskeerimis käsitleva analüüsiga, nähtub, et 2014. aastal jõustunud kohtulahenditega konfiskeeriti kriminaaltulu 2.15 miljoni euro väärtuses ning koos asenduskonfiskeerimisega ulatus konfiskeeritava vara väärtus 2.5 miljoni euroni.

¹⁴⁷Klopets, U. Kriminaaltulu konfiskeerimine 2012. aastal. Kriminaalpoliitika analüüs, 2013. Arvutivõrgus - www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/kriminaaltulu_konfiskeerimine_2012._aastal._justiitsministeerium._2013.pdf. (25.04.2017).

¹⁴⁸ *Ibid*

Vara konfiskeerimist kohaldati 2014. aastal kokku 172-s kriminaalasjas. Sarnaselt 2013. aastaga kohaldati enim konfiskeerimisi Põhja ringkonnaprokuratuuris, mida oli koguväärtusega 1 130 825 eurot, sellele järgnesid riigiprokuratuur ning Lõuna ringkonnaprokuratuur.

Erinevalt 2012. ja 2013. aastast konfiskeeriti 2014. aastal kõige enam vara majanduskuritegude, seal hulgas rahapesuga seotud menetlustes 46% ulatuses, sellele järgnesid narkootikumidega seotud kuriteod 39% ulatuses ning kuritegelike ühendustega seotud kuriteod 40%.

Vara laiendatud konfiskeerimine moodustas kõikidest konfiskeerimistest 34%.

Väga kõrge oli 2014. aastal kokkuleppemenetlustes konfiskeeritud vara hulk. Nimelt konfiskeeriti kõige enam vara sel aastal kokkuleppemenetlustes, seda isegi 93% ulatuses kõikidest menetlustest kokku.¹⁴⁹

2015. aasta varade konfiskeerimist tutvustava analüüsi põhjal saab öelda, et 2015. aastal konfiskeeriti jõustunud kohtulahenditega kriminaaltulu 21 miljoni euro väärtuses. Koos konfiskeerimise asendamiseks välja mõistetud summadega, nn asenduskonfiskeerimine, oli konfiskeeritud vara väärtus 22,3 miljonit eurot¹⁵⁰.

Vara konfiskeerimist kohaldati 2015. aastal kokku 221 kriminaalasjas. Kõige enam vara konfiskeeriti riigiprokuratuuri menetlustes (20,47 miljonit eurot), järgnesid Põhja ja Viru ringkonnaprokuratuurid.

Sarnaselt 2014. aastale konfiskeeriti ka 2015. aastal kõige enam vara majanduskuritegude puhul. Kokku 19,7 miljonit eurot, järgnesid narkokuriteod 1,1 miljoniga ja kuritegelikud ühenduse koosseis 0,5 miljoniga.

Vaadeldaval aastal moodustas vara laiendatud konfiskeerimine 42% konfiskeeritud koguväärtusest (koos suuremahulise rahapesu asjaga 8%). Laiendatud konfiskeerimist kohaldati 148-s kriminaalasjas.

¹⁴⁹ P. Lindsalu. Konfiskeerimiste ülevaade 2014. Kriminaalpoliitika analüüs, 2015. Arvutivõrgus - www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/konfiskeerimiste_ulev_aade_2014.pdf (24.04.2017).

¹⁵⁰ Autori selgitus: Koos asenduskonfiskeerimisega kasvas konfiskeeritud vara koguväärtus 2,45 miljonilt 22,3 miljoni euroni. Arvestamata suuremahulist rahapesu kriminaalasja, kasvas konfiskeerimiste koguväärtus 24% ning reaalselt olemasoleva vara väärtus 5%.

Sarnalt eelnevatele aastatele oli üsna kõrge kokkuleppemenetlustes konfiskeeritud vara hulk ka 2015. aastal. Menetlusliikide lõikes kohaldati kokkuleppemenetluses konfiskeerimist 86% ulatuses. Siiski oli 2015. aastal konfiskeeritud vara väärtus tervikuna suurem üldmenetlustes (19 021 832 eurot). Põhjuseks oli üldmenetluses menetletud suuremahuline rahapesu kriminaalasi, milles konfiskeeriti olemasolevat vara 18 717 163 euro ulatuses. Lühimenetluses menetleti 4% konfiskeerimisega kriminaalasjadest (8 menetlust koguväärtusega 5915 eurot). Lisaks oli ka 8 menetlust, kus kriminaalmenetlus lõpetati või mille puhul oli tegemist välisriigi konfiskeerimisotsusega.

Käesoleva magistritöö valmimise ajaks ei ole kriminaalpoliitika analüüs „Konfiskeerimiste ülevaade 2016“ kättesaadav. Mistõttu autor esitab käesoleva alapeatüki siinses lõigus andmed tuginedes „Prokuratuuri aastaraamat 2016“ väljaandele, kus käsitletakse enamikke eelnevate aastate puhul välja toodud näitjatest.

2016. aastal konfiskeeriti prokuratuuri andmetel kriminaaltulu 1,9 miljoni euro väärtuses, arvestatuna kõiki kohaldatud konfiskeerimisliike.

Vara konfiskeerimist kohaldati 2016. aastal kokku 157 kriminaalajas. Kõige enam vara konfiskeeriti riigiprokuratuuri menetlustes (20,47 miljonit eurot), järgnesid Põhja ja Viru ringkonnaprokuratuurid.

Joonis nr. 1 – konfiskeeritud vara väärtus miljonites, 2013 - 2015

	2013	2014	2015	2015*	Muutus (mln)	%*
Konfiskeerimiste koguväärtus	3,09	2,45	22,32	3,05	0,59	24
...Sh reaalse vara konfiskeerimine	1,38	2,15	20,97	2,25	0,1	5
...Sh asenduskonfiskeerimine	1,71	0,28	1,35	0,79	0,5	179

Allikas: Justiitsministeerium

Vaadeldes 2012 – 2016. aasta statistilisi andmeid, mis on kättesaadavad kriminaalpoliitikat kujundava Justiitsministeeriumi aruannetest, nähtub, et teave, mida riik konfiskeerimiste

kohta iga aastasel korjab ja analüüsib kätkeb näitajaid nagu konfiskeeritud vara väärtus, varade eristamine liikide järgi, piirkondlikud erinevused konfiskeerimisel, konfiskeerimise kuriteoliigiti ning laiendatud ja kolmandalt isikult konfiskeerimine. Ülevaade antakse ka statistilisest numbrist, mis väljendab menetlusliiki, kus on kõige enam konfiskeerimis kohaldatud.

Nagu nähtub aruandest, siis enam kui 80% konfiskeeritakse vara igal aastal just kokkuleppemenetluses, näiteks kohaldati 2014. aastal 93% konfiskeerimise kokkuleppemenetluses. Seetõttu jõutakse konfiskeerimise kohaldamisel üldmenetluseni väga harva. See omakorda aga annab vähem infot resolutsiooni põhjuse kohta, mistõttu võib olla keerukas uurida konfiskeerimise ja selle kohaldamata jätmise põhjuseid kriminaalmenetluses.

Ülaltoodud statistiliste andmete põhjal nähtub, et üldmenetluseni enamasti konfiskeerimise kohaldamisel ei jõuta ja seetõttu pea autor käesolevas magistrisõõs vajalikuks analüüsida vähest hulka üldmenetluste kohtuotsuseid. Kohtuotsuste analüüsi tulemusena oleks soovitud info väljendanud konfiskeerimise kohaldamata jätmise põhjuseid ning seeläbi andnud teavet ka olemasolevate instrumentide efektiivsusest. Kuna prokuröri, süüdistatava ning kaitsja vahel peetavaid kokkuleppeläbirääkimisi ei protokollita ega talletata mul viisil, siis ei ole võimalik kriminaaltoimikust ega kohtuotsusest tuvastada, mis moel ja millistel tingimustel läbirääkimised toimusid ning seetõttu ei ole kokkuleppe menetluse puhul võimalik saada infot konfiskeerimise kohaldamata jätmise põhjuseid.¹⁵¹ Kuna üldmenetlustes olevaid konfiskeerimise valim oleks äärmiselt väike, siis ei saa seda analüüsi võtta aluseks üldise seisukoha kujundamisel kriminaaltulu äravõtmise efektiivsuse seisukohast Eestis.

Oluline on esile tuua, et kriminaalpoliitika dokumendis, mille on koostanud kriminaalpoliitikat kujundav ning ühtlasi sellekohase statistika eest vastutav ministerium, et ole oma analüüsides tähelepanu pööranud sellele, missugune on kriminaaltulu tuvastamise maht, mainimist leiab vaid kriminaalsel teel omandatud vara konfiskeerimise kohaldamine, kuid mitte tuvastamine. Viidates taaskord asjaolule, et on tõenäoline, et uurimisasutuse poolt menetlustes tuvastatud kriminaaltulu maht võib olla suurem kui lõplikult konfiskeeritud kriminaaltulu maht seda on.

¹⁵¹ T. Reinthal. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetlus kohtupraktika. Tartu: Riigikohus 2008.
Arvutivõrgus - <http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf> (21.04.2014), lk 11.

Kriminaalstatistika kogumise üheks eesmärgiks on võrrelda aastate lõikes toimunud muutusi ja märgata edusamme. Samuti võimaldab statistika kogumine ja analüüsimine teha järeldusi võetud meetmete efektiivsuse osas. Kui nimetatud analüüsides nähtub, et konfiskeerimiste arv on aasta aastalt veidi tõusnud, siis puudub riigi ametlikus statistikas terviklik ülevaade kogu kriminaaltulu tuvastamiste maht. Võrdlus annaks võimaluse vaadelda, kas kriminaaltulu tuvastamine ja konfiskeerimiste kohaldamine on sama väärtusega ning kui esinevad erinevused, siis tuleks analüüsida, milles peituvad põhjused. Tänapäevane statistika esitleja ei ole neid väärtusi nimetatud analüüsidesse lisanud, mistõttu on tõenäoline, et riigiülesele oluline info konfiskeerimiste efektiivsust analüüsides vajaka jäänud.

Muuhulgas saab öelda, et vabalt kättesaadavate allikate põhjal ei ole leitav, et riik koguks, edastaks ning analüüsiks kriminaalsel teel saadud tulu arestimistest ja konfiskeerimiste võimalikku erinevust. Seega on tõenäoline, et riik ei kohalda suuniseid, mille on välja andnud Euroopa Komisjon oma ettepanekutes ja direktiivis koguda kogu kriminaalsel teel omandatud tulu äravõtmisega seotud statistilist infot kesktasandil.

3.1.2 Teised kriminaaltulu käsitlevad aruanded

Kui eelnevalt leidis käsitlust riigiüleste kriminaaltulu puudutavate andmete kogumine ning statistiline ülevaade selles valdkonnas, siis järgnevalt uuritakse, kas Eestis on kehtestatud ka teatavat sorti valdkondlike mõõdikud muudes kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist käsitlevates dokumentides.

2009 – 2012. aastal seadis toonane sisejulgeoleku alane strateegiadokument nimega „Siseministeeriumi valitsemisala arengukava 2009 – 2012“ numbrilised eesmärgid oodatava kriminaaltulu konfiskeerimise osas. Nii seati kõnealuses strateegias eesmärgiks näiteks 2009. aastal konfiskeerida vähemalt 70 miljoni krooni väärtuses kriminaaltulu. See eesmärk jäi toona täitmata.

Sama arengukava¹⁵² seadis eesmärgiks 2010. aastal konfiskeerida vähemalt 80 miljonit krooni, 2011. aastal 90 miljonit krooni ning 2012. aastal 110 miljonit krooni. Arengukava kohaselt pidi arestitud kriminaaltulu maht igal aastal vähemalt 10 miljoni krooni võrra¹⁵³.

2008. aastal võeti vastu otsus „Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015“¹⁵⁴ heakskiitmisest. Turvalisuspoliitika põhisuunad põhinevad Riigikogu poolt heaks kiidetud dokumendil „Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused“¹⁵⁵ ning selles seatud Eesti julgeolekupoliitika eesmärgil säilitada Eesti iseseisvus ja sõltumatus, territoriaalne terviklikkus, põhiseaduslik kord ning rahva turvalisus. Turvalisuspoliitika põhisuunad lähtuvad printsibiist, mille kohaselt Eesti sisemise stabiilsuse kindlustamisel ning inimeste päästmisel ja kaitsmisel on ohtude ennetamine ja tõrjumine ning kodanike ulatuslik protsessi kaasamine oluliselt tõhusam karistusõiguslikest meetmetest.

10.06. 2008 vastu võetud tekst kinnitab, et kriminaalsel teel saadud tulu konfiskeerimine muutub efektiivsemaks. Selleks nimetati 3 tegevust, millest nimetatud perioodil tuli aru anda:

arendatakse politseis välja kriminaaltulu tuvastamise võimekus,
tagatakse kõigi rahapesukuritegude eelkuritegude menetlemisel kriminaaltulu väljaselgitamine
luuakse arestitud vara hoiutingimused, mis tagavad vara säilimise.

Vabariigi Valitsus esitas siseministri isikus iga aasta 1. märtsiks Riigikogule ettekande korrakaitse olukorrast riigis ja turvalisuspoliitika põhisuundade elluviimisest siseturvalisuse arengukava elluviimise põhjal.¹⁵⁶ Nõnda valmis Turvalisuspoliitika põhisuundi tutvustav aastaraamat ja ühtlasi ka aruandetabel. Mõlemis oli iga aastast antud hinnang ka eelmise aasta kriminaalsel teel saadud tulu konfiskeerimine efektiivsemaks muutmise osas, seda läbi eespool nimetatud kolme tegevuse lahti

¹⁵²Siseministeeriumi valitsemisala arengukava 2009 – 2012. Siseministeerium, Tallinn, 2009.

¹⁵³ Seatud eesmärgid oodatava konfiskeerimise osas ei täitunud, kuid autorile ei ole teada, et avalikult oleks kättesaadav mõni dokument, mis kätkeks endas esmalt arvulisi vastuseid eeldatava konfiskeeritud tulu osas ja seejärel analüütilist komponenti, miks seatud eesmärgid ei täitunud. Settõttu on põhjust eeldada, et eesmärgid küll seati, ent nende täitumise kohta selle arengukava raames teavitust ei jagatud.

¹⁵⁴ Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 heakskiitmine. RT RT I 2008, 25, 165. Arvutivõrgus - <https://www.riigiteataja.ee/akt/12979629> (24.04.2017).

¹⁵⁵ Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused 2004. – RT I 2004, 49, 344

¹⁵⁶ Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 heakskiitmine. RT RT I 2008, 25, 165. Arvutivõrgus - <https://www.riigiteataja.ee/akt/12979629> (24.04.2017).

mõtestamise.

Meetme „Kaitsutum vara“ tegevus number 16.1 nimetab eesmärgiks „et politseis arendatakse välja kriminaaltulu tuvastamise võimekus“ ning tegevuse hindamisel kirjutatakse sama aasta väljaandes, et „Kriminaaltulu menetlusvõimekuse ja kriminaaltulu tuvastamise võimekuse tõstmiseks on jätkuvalt investeeritud menetlejate teadlikkuse kasvu. Uurijatele korraldati kriminaaltulu teabepäevi, tagati ühtse metoodika toimine, jagati parimaid praktikaid ning arutleti probleemide üle etc.“.¹⁵⁷

Näiteks kirjutatakse 2014 aasta aruandes, mis käsitleb 2013 aasta tegevusi, et meetme „Kaitstum vara“¹⁵⁸ tegevuse nr. 16.2 raames, millega kehtestati, et „tagatakse kõigi rahapesukuritegude eelkuritegude menetlemisel kriminaaltulu väljaselgitamine“ täitmine osas järgmist: 2013. aastal arestiti seitsme kriminaalmenetluse raames konfiskeerimise tagamiseks kriminaaltulu 718 273 eurot, milles esitati kahtlus muuhulgas ka rahapesus. Prokuratuuri saadeti 178 kriminaalasja, milles arestiti kriminaaltulu kokku 3,219 euro väärtuses. 2013. aastal edastas rahapesu andmebüroo 17 kuriteoteadet, millest 31. Detsembri seisuga alustati 12 kriminaalmenetlust, sealhulgas 10 rahapesumenetlust etc.“¹⁵⁹

„Kaitsutama vara“ meetme kolme eesmärgi puhul, mis käsitlevad kriminaaltulu efektiivsemat tuvastamist, käsitletakse kõigil Turvalisuspoliitika põhisuundade aruande aastail samu tegevusi (vt ka Lisa 1). See tähendab, et igal aastal kirjutatakse sama põhimõttel, mis on paranenud kriminaaltulu tuvastamise büroo suutlikuses – kui palju on neil töötajaid, kas ja kus on nad käinud koolitustel, missugune on olnud tegevus rahvusvahelise koostöö printsiibil jms. Samamoodi käsiteletakse aasta aastalt ka eesmärki, mis käsitles rahapesukuritegude menetlemisel kriminaaltulu tuvastamise tähtsusest – selle eesmärgi all loetletakse oluliste tegevuste all ülatoodud näitele sarnaselt, kui palju arestiti kriminaaltulu aruandele eelneval aastal; kui palju oli menetlusi ning antakse ka ülevaade rahapesu kuritegude menetluse alasest statistikast.

Võib kokkuvõtlikult öelda, et aastatel 2010 – 2014, mil anti välja Turvalisuspoliitika põhisuundade aruannet, andis riik tagasisidet kriminaaltulu tuvastamise võimekuse osas

¹⁵⁷ *Ibid*

¹⁵⁸ Meede „Kaitstum vara“ sisaldas endas ka kriminaaltulu tuvastamise efektiivsust käsitlevad tegevused.

¹⁵⁹ Turvalisuspoliitika 2014. Siseministeerium, Tallinn, 2015. Arvutivõrgus - https://issuu.com/siseministeerium/docs/turvalisuspoliitika_2014. (24.04.2017).

üsna kindlate kriteeriumite järgi ning sisustas kolme endale seatud eesmärgi (arendatakse politseis välja kriminaaltulu tuvastamise võimekus; tagatakse kõigi rahapesukuritegude eelkuritegude menetlemisel kriminaaltulu väljaselgitamine; luuakse arestitud vara hoiutingimused, mis tagavad vara säilimise) peamiselt läbi statistika, mis käsitles eelneva aasta arestitud tulu väärtust ja kriminaalmenetluste arvu.

Nimetatud aruannetes ei võtnud aruande esitaja, kelleks oli Siseministeerium, seisukohta, kas eelmisel perioodil kriminaalsel teel saadud vara arestimiste väärtus oli ootuspärane ning kas seatud eesmärgid on täidetud või mitte. Prioriteetide täitmise aruandest ei nähtu, kas riik hindab tegevusi efektiivseks või mitte.

Seatud eesmärgid hinnati pigem läbi tegevuste ja neid tegevuste all loetleti aastatel 2010 – 2015 eelpool nimetatud erinevaid statistilisi andmeid, kuid selle töö autor ei leidnud nendest aruannetest riigi seisukohta, mis käsitleks eesmärkide täitmise hinnangut ja piisavust kriminaaltulu tuvastamise osas.¹⁶⁰

Sama prioriteete seav otsus nimetab, et turvalisuspoliitika põhisuundades määratletud ühtsete põhimõtete elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks vajalike korralduste meetmete ja arendustegevuste väljatöötamiseks ning pikaajaliseks planeerimiseks tuleb koostada avaliku, mittetulundus- ja erasektori koostöös ning siseturvalisuse nõukogu koordineerimisel siseturvalisuse arengukava, mille rakendamisel lähtutakse riigi finants- majanduslikest võimalustest¹⁶¹.

Nii valmiski „Siseturvalisuse arengukava aastateks 2015 – 2020“. Arengukava eesmärkide seadmisel lähtutakse põhimõttest, et siseturvalisuse valdkonnas on oluline jõuda teadmispõhiselt probleemi põhjusteni – miks inimesed ei tunne ennast turvaliselt või käituvad ohtu arvestamata. Märgitakse, et arengukava koostamisel ja elluviimisel on oluline märgata, millised on takistused eesmärkide saavutamisel ja kuidas neid ühiselt kõrvaldada nii siseturvalisuse valdkonna kui ka teiste valdkondade eesmärkide elluviimise abil.

Siseturvalisuse arengukava koosneb programmidest, mis omakorda on jaotatud

¹⁶⁰ Kõik Turvalisuspoliitika põhisuundade väljaanded ja aruanded on saadaval arvutivõrgus - <https://www.siseministeerium.ee/et/siseturvalisuse-valdkond/turvalisuspoliitika-pohisuunad> (24.04.2017).

¹⁶¹ Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 heakskiitmine. RT RT I 2008, 25, 165. Arvutivõrgus - <https://www.riigiteataja.ee/akt/12979629>.(24.04.2017.)

poliitikainstrumentideks. Kriminaaltulu tuvastamise võimekus on nimetatud kolmandas jaos, mis käsitleb raske ja organiseeritud kuritegevuse vastast võitlust Eestis. Oodatava tulemusena selles instrumendis nimetatakse, et kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise võimekus on suurenenud. Sama tulemuse olulise tegevusena omakorda on välja toodud, et tõstetakse kriminaaltulu konfiskeerimise ja majanduskuritegevusevastase võitluse võimekust.¹⁶²

Siseturvalisuse arengukava 2016.¹⁶³ aasta aruandes,¹⁶⁴ kirjeldatakse, et alaeesmärgi „Sisejulgeoleku suurendamine“ saavutamiseks on tehtud järgmist:

2015. aastal arestiti 176 kriminaalmenetluses 3,017 miljonit eurot kriminaaltulu. 2015. aastal edastas rahapesu andmebüroo 14 kuriteoteadet, millest 31. detsembri seisuga alustati 12 kriminaalmenetlust, sealhulgas 9 rahapesumenetlust.

2015. aastal hindas Eesti küberkuritegevusvastast võimekust Euroopa Liidu nõukogu vastastikuse hindamise töörihm Genval, kes hindas Eesti võimekust võidelda küberkuritegevusega heaks.¹⁶⁵

Taaskord on oodatava tulemuse tegevuste kirjeldamisel lähtunud sarnaselt eelnealt kehtinud strateegiadokumentide aruandlusega, pigem statistiliste näitajate kirjeldamisega, ent pole antud hinnanguid soovitud eesmärkide edukuse ja efektiivsuse osas.

Ka prokuratuur on andnud ülevaateid õigussüsteemi arengust ja prokuratuuri tööst. Näiteks 2014. aastal andsid tollane justiitsminister Andres Anvelt ja riigi peaprokurör Lavly Perling tagasisivaate öeldes, et kui vaadata tagasi möödunud aastale, siis võib tõdeda, et 2014. aasta on olnud edukas konfiskeeritud kriminaalse tulu osas - prioriteetsetes kuritegudes ära võetud vara tõi riigikassasse juurde üle 2 miljoni euro. "Leian, et nüüd, kus meil on häid näiteid ja kogemust kriminaaltulu konfiskeerimisest, peab kõikide prokuröride jaoks muutuma elementaarseks, et iga asjakohase kriminaalmenetluse kõrval tuleb koheselt luua ülevaade kriminaaltulu tuvastamise võimalustest nii sisulises kui õiguslikus mõttes“, ütles Lavly Perling.¹⁶⁶

¹⁶² Siseturvalisuse arengukava aastani 2020. Tallinn, Siseministeerium, 2014, lk. 22.

¹⁶³ Käsitleb 2015. aasta tulemusi

¹⁶⁴ Siseturvalisuse arengukava aastani 2020, arengukava täitmise 2015. aasta aruanne. Tallinn, Siseministeerium, 2016, lk. 8

¹⁶⁵ ibis

¹⁶⁶ Prokuröride aruanne: prioriteetsetes kuritegudes ära võetud vara tõi riigikassasse juurde üle kahe miljoni euro. Arvutivõrgus - <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/prokuroride-aruanne-prioriteetsetes-kuritegudes-ara-voetud-vara-toi-riigikassasse-juurde-ule-kahe-miljoni-euro?id=71113813> (24.04.2017).

Peaprokurör kirjeldas aastat kokkuvõtvas intervjuus, et näeb suuremaid murekohti näiteks majanduskuritegude menetlusvaliteedis,¹⁶⁷ kuid ei andnud hinnangut, kas saavutatud kriminaaltulu konfiskeerimiste arv on eesmärgipärane ja kohaldatud meetmed efektiivsed.¹⁶⁸

Kriminaaltulu tuvastamise tähtsus on nimetatud mitmetes riiklikes strateegiadokumentides. Enamasti järgneb planeerimisdokumentidele ka rakenduskava või mõni muu vorm aruandlusest, eesmärgiga anda hinnang võetud meetmete efektiivsusele. Kesktasandi kriminaalstatistikat esitlevates analüüsides lähtuti analüüsi koostamisel vaid kriminaaltulu lõplikust kohaldamisest ehk konfiskeerimisest. See aga moodustab kogu kriminaaltulu äravõtmise ahelas vaid ühe osa.

Kuigi Siseministeriumi poolt vastu võetud erinevates sisejulgeoleku strateegiadokumentides on küll olulise tegevusena kriminaaltulu tuvastamise tõus määratletud, siis selle prioriteedi tulemuslikkuse ei antud hinnanguid tegevuste efektiivsusele. Kuigi riigi sisejulgeoleku üks komponente on ka kuritegevuse vähendamine (kriminaaltulu äravõtmine sealhulgas), peaks arestitud vara väärtuse esitlemine olema käsitletud kesktasandil, mis tähendab, et kriminaaltulu äravõtmist analüüsivates aruannetes tuleks kindlasti kajastada ka see aspekt, et omada terviklikku ülevaadet prioriteetide täitmise efektiivsusest riigis. Kokkuvõtlikult võib järeldada, et kriminaaltulu tuvastamise ja äravõtmise efektiivsuse mõõtmisega Eestis riigiülevalt ei tegeleta. Kriminaalpoliitikat kujundava ministeriumi aruannetest väljendub vaid konfiskeerimistel põhinev analüüs ning kriminaaltulu tuvastamise ja arestimise osas tagasisidet andev ministerium on oma aruandluse küll sisustanud uurimisasutuse poolt kogutud statistikaga, ent ei anna hinnanguid kehtestatud instrumentide tulemuslikkusele.

4.1 Õiguspraktikute arvamused kriminaaltulu äravõtmise efektiivsusest.

Riigile oluliste valdkondade parendamise ja efektiivsemaks muutmise eesmärgist lähtuvalt on prioriteetide seadmine, vajalike tegevuste sõnastamine ning seejärel püstitatud eesmärkide osas tagasiside koostamine, sobiv viis tulemuseni jõudmisel. Ent unustada ei tohiks, et nii prioriteetide seadmisel, kui ka hilisemal edukuse mõõtmisel tuleks kaaluda

¹⁶⁸ *Ibid*

võimalusi praktikute arvamuse arvesse võtmiseks, kuna on just uurimisasutuste töötjad need, kes kriminaaltulu tuvastamise valdkonnaga igapäevaselt kokku puutunud ja sellest tulenevalt omavad olulisi tähelepanekuid vastamaks küsimusele, „kuidas meil edeneb“ kriminaaltulu konfiskeerimine.

Käesoleva töö autor on sellest huvist lähtuvalt esitanud küsimused Eesti juhtivatele kriminaaltulu tuvastajatele ja prokuröridele.¹⁶⁹ Seda eesmärgiga ilmestada käesolevat tööd ka praktikute seisukohtade läbi. Vastajad omavad kriminaaltulu tuvastamise ning konfiskeerimise osas pikaajalist kogemust. Vastuse andsid Politsei- ja Piirivalveameti Keskkriminaalpolitsei kriminaaltulu tuvastamise büroo, Politsei- ja Piirivalveameti Keskkriminaalpolitsei rahapesu andmebüroo, Riigiprokuratuuri, Põhja Rigikonnaprokuratuuri ning Viru Ringkonnaprokuratuuri uurijad, analüütikud ja prokurörid. Olenemata ametkondlikust kuuluvusest esindasid nad vastuste andmisel kogemustele põhinevat isiklikku seisukohta.

Vastuse andnud praktikud tõdesid, et kriminaaltulu tuvastamine on saanud küll riiklikuks prioriteediks ning näitab kasvutrendi, ent enamik neist jäid arvamuse juurde, et tänast vara konfiskeerimise maht ei saa pidada piisavaks.

Üldiselt oldi seisukohal, et kriminaaltulu tuvastamise tähtsus on aasta aastal tõusnud ning õigusnormidest tulenevad instrumendid, mis Eestil täna on kasutada, on pigem laialdased ning seadustesse uute võimaluste integreerimiseks vajadust ei nähtud. Küll aga toodi ühel juhul välja, et aeg on küps diskussiooniks, mis puudutab võimalikku süüdimõistva kohuotsuseta konfiskeerimise instituudi lisamist seadusesse.

Takistustena kriminaaltulu efektiivse tuvastamine ja konfiskeerimise osas toodi välja erinevaid võimalikke põhjuseid. Näiteks nähti ühe võimaliku takistusena uurijate ja prokuröride ebapiisavat koostööd. Mitmel toodi esile kriminaaltulu efektiivseks tuvastamiseks vajaliku kvalifikatsiooni puudumist. Viidati võimalikele puudustele kriminaaltulu tuvastamise teadlikuses. See tähendab, et ilmselt eksisteerib teatav arenguruum kriminaaltulu tuvastamist nõudvate teadmiste osas. Näiteks võiks siinkohal tuua, et kriminaaltulu tuvastamise meetodikat Eestis otseselt ei saa õppida. Sellest lähtuvalt on peamiseks õppemeetodiks sisekoolitused ning välismaal omandatud teadmised.

¹⁶⁹ Autor on vastajatele lubanud anonüümsust. Arvamused esitatakse ühtse koondina.

Veel viidati, et takistusena kriminaaltulu efektiivsuse mõõtmisel nähakse ka asjaolu, et riik ei oma kesket vaadet kriminaalsel teel omandatud tulu äravõtmisest. Puudu on valmisaruanne, mis käsitleks nii tulude arestimist kui ka konfiskeerimist ja võimaldaks vaadelda, kas sellel kahel tegevusel on olulisi erinevusi ning kui need esinevad, siis oleks võimalik kriminaalpoliitikat juhtival asutusel analüüsida selle vahe põhjuseid, mis omakorda annaks võimaluse järelduste tegemisel, kas kõik konfiskeerimisahela tegevused on edukad. Kriminaaltulu tuvastajad arestivad tulu, hiljem kui asi jõuab menetluses etappi, kus sünnib otsus, siis algne tuvastaja ei oma infot, missuguse tulemuseni jõuti ja miks. Puudub keskne ülevaade kogu kriminaaltulu äravõtmise protsessist. Riik ei analüüsi kui suurele osale arestitud varast kohaldatakse konfiskeerimist ning mis on selle vahe põhjus. Nii on õiguspraktikutele paratamatult tekkinud küsimus, et kas selles tegevuses ollakse efektiivsed ja kas süsteem ikkagi toimib nii nagu loodeti.

Lisaks eeltoodule töid õiguspraktikud takistustena välja, et kohtupraktikas on nn tõendamisstandard kõrge. See tähendab, et kerge on konfiskeerida näiteks kolmanda isiku vara, kui see on ilmselgelt kurjategija arvel saadud, kuid kui kolmandal isikul endal on korralik sissetulek, siis on raske ümber lükata väiteid, et ta on vara saamiseks opereerinud sularahaga isegi kui vara omandamine pole eluliselt usutav.

Veel märgiti, et takistuseks on see, et kriminaaltulu ei suudeta leida või on see menetluse alustamise ajaks juba ära tarvitatud. Rahaülekanneteks kasutatakse mitmeid erinevate välisriikide kontosid, mis teeb raha jälitamise keeruliseks ning õigusabitaotluste vastuste saamisel seda raha reeglina enam kontrol ei ole ja raha arestimine ei ole võimalik. Lisaks võib nn põhikuriteo menetlemise kõrvalt osadel juhtudel jääda kriminaaltulu otsimine tahaplaanile (näiteks narkokuriteo puhul keskendutakse narkootilise aine käitlemise kohta tõendite saamisele ja aine leidmisele, mistõttu kriminaaltulu võib jääda leidmata, sest selle otsimine eeldab mõnevõrra teistsuguseid toiminguid ja teadmisi).

Ühtlasi anti vastajatele võimalus sõnastada ettepank kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise efektiivsuse tõstmiseks. Väga mitmed praktikud nägid vajadust kuritegelikult teel omandatud tulu tuvastamise kvalifikatsiooni tõstmiseks. Mitmel juhul uurimisasutuse töötajad teada, et kriminaaltulu konfiskeerimise suurendamiseks on vaja arendada sellega seotud tööprotsesse uurimisasutustes ja prokuratuuris ning koolitada menetlejaid ja prokuröre, et kõigi kriminaaltulu konfiskeerimise potentsiaaliga asjade puhul kõiki võimalusi ka kasutataks. Kriminaaltulu konfiskeerimise tähtsust

menetlusotsuste langetamisel tuleb suurendada, sh menetletavate episoodide valikul. Oluliseks peeti sealjuures kriminaaltulu konfiskeerimise paremat tagasisidestamist menetlusprotsessi ja menetlusotsuste tegemisega.

Siiski arvasid enamus praktikutest, et seadusandlus annab head võimalused kriminaaltulu äravõtmiseks ning oluliseks peeti nende instrumentide võimalikult laialdast kasutamist.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli uurida kriminaalsel teel omandatud tulu arestimise ja konfiskeerimise kohaldamise efektiivust ning kriminaaltulu äravõtmise tulemuslikkuse mõõtmise võimalusi Eestis.

Kriminaaltulu efektiivne tuvastamine ning konfiskeerimine kui riiklikult tähtis prioriteet on märgitud väga mitmetes kriminaalpoliitika suundi käsitlevates ning tegevusi defineerivates dokumentides. Käesolev töö andis neist ülevaate ning küsis ühtlasi, missugused on meie eesmärgid kriminaaltulu äravõtmisel kurjategijatelt ning kuidas me teame, et me neid eesmäärke täidame.

Üheks võimalikuks viisiks efektiivsust mõõta on seda teha läbi statistiliste andmete analüüsi. Töös vaadeldi, missugused suunised ja kohustused tulenevad Eestile statistika kogumise ja edastamise suhtes.

Rahvusvaheliste kohustuste uurimine andis vastuse küsimusele, missuguseid andmeid oodatakse meid koguma, et eesmärkide täitmine oleks üldse mõõdetav. Uuriti, kas ja kuidas täidame antud suuniseid ja võetud kohustusi koguda ja edastada edukuse mõõtmiseks vajalikku kriminaaltulu alast statistikat ning seda riigiülesest.

Vastamaks küsimusele, missuguseid andmeid Eesti kogub, et omada ülevaadet, kas kriminaaltulu tuvastamine ja konfiskeerimine vastab seatud eesmärkidele ja on tulemuslik, uuris autor kriminaalpoliitikat kujundava ministeeriumi poolt välja antud poliitika analüüsi ning teisi kriminaaltulu tuvastamist ja konfiskeerimist oluliseks pidanud dokumente, vaadeldes kehtestatud tegevuste tulemuslikkuse tagasidega antavat infot.

Lisaks eelpooltoodud meetodikale selgitamiseks esmalt välja riigi kasutuses olevad instrumendid ning seejärel küsides nende efektiivse kasutamise järgi, ilmestab tööd mitmete õiguspraktikute poolt edastatud arvamused. Seda positsioonist, kuidas näevad nemad Eesti võimalusi efektiivse kriminaaltulu äravõtmise seisukohast.

Vajadus küsida kriminaaltulu tuvastamise efektiivsuse järele tuli ühelt poolt asjaolust, et autorile oli teada, et selles valdkonnas on viimase kümnendi jooksul väga palju muutusi ellu viidud, nii Euroopa Liidu tasandil kui Eestis, ent kõlanud on siiski arvamused, et nii Euroopa Liidus kui ka Eestis peab kriminaaltulu konfiskeerimiste arv tõusma. See

omakorda tekitas autoris huvi uurida, kas ja kuidas üldse seda edukust mõõdetakse ning millele on võimalik toetuda nendes arvamustes, mille kohaselt kriminaaltulu tuvastamine pole piisav.

Esimese peatüki eesmärgiks oli välja selgitada, missugused kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist võimaldavad instrumendid on kasutusel. Selles peatükis vaadeldi esmalt õigusloomest tulenevaid võimalusi kohalda kuritegeliku tulu konfiskeerimist. Avati konfiskeerimise karistusõiguslik olemus, kasutades selleks enamasti Riigikohtu seisukohtasid.

Eesti õiguskorda on konfiskeerimise alaste sätete efektiivsemaks muutmise vajadusest kantuna muudetud mitmel korral. Viimati toimus see 31.12.2016 kui üle võeti kuriteovahendite arestimise ja konfiskeerimise direktiiv, mis muutis Karistusseadustiku konfiskeerimise sätteid üsna mitmeti. Üldise arvamuse kohaselt võimaldab täna kehtiv seadus veelgi efektiivsemalt konfiskeerimis kohaldada, ainuüksi juba seepärast, et näiteks laiendatud konfiskeerimist võimaldavate koosseisude loetelu pikendati viimase redaktsiooni vastu võtmisega nõnda, et nüüd on seda võimalik kohaldada lausa 34 süüteokoosseisu puhul.

Lisaks meie siseriiklikus õigussüsteemis kasutuseks olevate instrumentide kõrval vaadeli põgusalt ka süüdimõistva konfiskeerimise olemust.

Eesmärgiga saada aimu, kas Eestis omab võrreldes teiste Euroopa riikidega samaväärseid võimalusi kriminaaltulu konfiskeerimiste läbiviimiseks, vaadeldi kolme Euroopa riigi puhul, kuidas on sealsetes riikides kohaldanud laiendatud konfiskeerimise alaseid sätteid. Ülevaate järgselt selgus, et Eesti omab võrdluses nende riikidega laiendatud konfiskeerimiste kohaldamiseks samaväärseid või paremaid instrumente.

Üks osa kuritegeliku tulu äravõtmise efektiivuse kasvust on selle tegevuse prioriseerimine nii Euroopa Liidu kui ka riiklikul tasandil. Siseriiklike prioriteete seadvate poliitikadokumentide analüüsist selgus, et Eestis on viimase kümnendi jooksul üha rohkem hakatud tähelepanu pöörama kriminaaltulu äravõtmise tähtsusele.

Sellest lähtuvalt on teema markeeritud sisejulgeoleku alastes dokumentides ning nimetatud on ka tegevused, mis peaksid sellele eesmärgile kaasa aitama. Ka Euroopa Liidu kriminaalpoliitika startegiadokumentides ja seadusandluses on kriminaaltulu tuvastamine

olulisel kohal. Välja on antud viis raamotsust edenamaks kriminaaltulu võimalikult tulemuslikku tuvastamist. Lisaks sellele on vastu võetud mitmeid direktiive.

Hoolimata asjaolust, et kriminaalsel teel omandatud tulu igakülgne äravõtmine on kõrge tähtsusega nii siseriiklikes kui ka Euroopa Liidu poliitikainstrumentides ning meil on kasutada laialdased võimalused kriminaaltulu efektiivseks kohaldamiseks läbi õigusnormide, on mitmed Eesti kriminaalpoliitika kujundajad, õiguspraktikud kui ka Euroopa Liidu analüüsid jõudnud ühisele järeldusele, et kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise tõus on vajalik.

See arvamus võimaldab teha järelduse, et kasutuses olevaid instrumente ei kohaldata piisavalt efektiivselt.

Selleks, et küsida tegevuse efektiivsuse järele, on oluline vaadelda, missugused on selle tegevuse mõõtmise võimalused. Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise efektiivsuse hindamise üheks võimaluseks on uurida, missugused on Eesti rahvusvahelised kohustused anda tagasisidet kriminaaltulu konfiskeerimise kohaldamise efektiivsusest.

Selleks analüüsis autor, mida meilt nõutakse, et täitmine oleks mõõdetav. Selgus, et väga mitmed Euroopa Liidu suunised nimetavad vajaduse koguda, analüüsida ning seejärel esitada erinevate andmetega statistikat alates kriminaaltulu arestimistest kuni selle konfiskeerimise kohaldamiseni. Lisaks üldistele suunistele statistika kogumisel, nimetab hiljutine kuriteovahendite arestimise ja konfiskeerimise direktiiv tungiva vajaduse koguda eelpool nimetatud andmeid tsentraalse viisil. See tähendab, et vajadus on tekitada riigiülene ülevaade, mis annaks võimaluse näha ja võrrelda kõiki kriminaaltulu äravõtmise etappe.

Uurides, kas riik on neid soovitusi kohaldanud, selgus, et kriminaalpoliitikat kujundava ja sellekohast statistikat koguva ministeeriumi aastaaruannetes käsitleti arvulisi näitajaid, mis puudutavad vaid konfiskeerimiste kohaldamist.

Sisejulgeoleku alast poliitikat kujundav ministeerium on varasemalt kajastanud oma poliitikainstrumentide aruandlust esitades küll ka kriminaaltulu tuvastamise esmase etapi ehk arestimiste kohaldamist, kuid probleem peitub siinkohal asjaolus, et nimetatud tagasisidet on sisustatud kui kriminaaltulu tuvastamiste arvu tõusu käsitleva tegevuse täitmist. See omakorda tähendab, et viidatud aruandlus ei keskendu kriminaaltulu äravõtmise ahela etappide analüüsile, nii nagu on seda vajalikuks peetud soovitustes.

See informatsioon võimaldab kahte järeldust. Esiteks pole riik täitnud talle pandud suuniseid kriminaalstatistika riigiüleisel kogumisel. Teiseks on andmete riigiülese kogutmata jätmisega tekitatud olukord, kus autori hinnangul puudub täna üks võimalus hinnata kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohaldamise efektiivsust.

Just arestimise ja konfiskeerimise menetlusetappide võrdluse tekitamine annaks olulist infot kriminaaltulu äravõtmise protsessi osas ning võimaldaks vaadelda, kas selle etapi osas esineb puudusi.

Samale kitsaskohale viitavad ka mitmed õiguspraktikud, kellelt töö autor on palunud seisukohti hindamaks kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise võimekust. Nad on muuhulgas välja toonud, et olulisel kohal on kriminaaltulu konfiskeerimise tagasisidestamine menetlusprotsessi ja menetlusotsuste tegemise vahel.

Eeltoodule toetudes järeldab autor, et riik ei suuda analüüsida kui suure osa suhtes arestitud varast kohaldatakse konfiskeerimist ning kui see vahe peaks olema märkimisväärne, siis tuleks välja selgitada ka selle vahe põhjus. Hetkel neid andmeid sisaldavat väljaannet autor oma töö jaoks vajalike allikate analüüsi käigus ei tuvastanud.

Autor leiab, et riigil ei ole võimalust vastata küsimusele, kuidas meil täna konfiskeerimiste kohaldamise seisukohalt läheb. See omakorda seab takistused uute prioriteetide analüüsipõhiseks seadmiseks ning olemasoleva süsteemi võimalike vigade tuvastamiseks.

Sissejuhatuses esitatud üks töö eesmärkidest oli saada vastus küsimusele, kas ja kuidas hinnatakse Eestis kriminaaltulu tuvastamise efektiivsust. Autor on seisukohal, et Eestis puudub mehhanism, mis käsitleks kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise edukuse mõõtmist.

Eestis on küll keskendunud kriminaaltulu äravõtmise olulisuse rõhumisele nii kriminalpoliitika dokumentides, kui sõnumites, mis jõuavad avalikkuseni, kuid autorile ei ole kättesaadavad arvamused ning aruandlus, mis toetudes riigiülesele statistikale analüüsiks kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise efektiivsust. Autor järeldab, et sellest tulenevalt ei ole võimalik vastata küsimusele, kas Eestis kohaldatakse kuritegeliku tulu arestimist ja konfiskeerimist piisavalt efektiivselt ning sellest lähtuvalt jääb autorile mõistmatuks, millele toetudes on kriminaalpoliitika aramusliidrid nagu riigi peaprokurör väljendanud seisukohti, millest tuleneb, et Eesti ei konfiskeerita piisavalt kriminaaltulu.

Magistritöö tulemusena soovitab autor, tuginedes teoreetilise materjali analüüsile ning õiguspraktikute arvamusele, Eestis kasutusele võtta keskse riigiülese kriminaaltulu puudutavate andmete analüüsisüsteemi, mis kätkeks endas kõikide kriminaaltulu äravõtmise etappide analüüsi. Nimetatud andmekorje aitaks lahti mõtestada kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise probleemkohti ning nendest lähtuvalt seada riiklikke suuniseid edaspidiseks. Ühtlasi oleks nimetatud analüüs aluseks ka võimaldamaks leida vastuseid kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohaldamise efektiivsuse osas.

Measuring the effectiveness of freezing and confiscation of proceeds of crime – how we are doing?

SUMMARY

The aim of the present master's thesis is to investigate the effectiveness of freezing and confiscation on proceeds of crime in Estonia. The purpose is to get information how the effectiveness is measured in Estonia and how successful are we on this matter.

Identification and confiscation of criminal assets as high priority is marked in several internal and European Union level documents, which defines criminal policy targets and actions with purpose to be productive do to the matter of asset recovery. Present research gives an review of the instruments which allows do conduct asset freezing and confiscation in Estonia. Author introduces what kind of tools Estonia has to carry out asset recovery from tracing the assets to confiscation.

Also in this research here is presented the internal and European Union's strategic documents and political instruments which include the field of asset recovery. This is important because those documents show what kind of priorities concerning to confiscation of criminal assets are there defined. Usually the national and international strategies are followed by action plans, which explains how to reach the goals of a strategy.

The overview of legal instruments and strategic priorities showed that Estonia has multiple tools to conduct effective asset recovery. Over the past decade very many law amendment took place and all the other documents, such as strategies and reports, show that asset recovery and confiscation is definitely a national priority.

Nevertheless this study reflects that both the European Union and Estonia complains about the lack of efficacy of asset recovery. Several reports made all over the world confirm that a very small part of the proceeds of crime is taken away. On several occasions Estonian media intermediate the views of criminal policy makers about the need to grow the number of asset recovery of proceeds of crime. This may refer to the hesitation that Estonia does not apply the confiscation of criminal proceeds not effective enough.

One way to measure the effectiveness is to do that through statistical indicator. That is why current research gives an overview about the international guidelines and obligations for

Estonia of collecting and presenting the statistical data on freezing and confiscation of property and asset tracing. Exploring those obligations gave the answer what kind of data should be collected and analysed to measure the effectiveness of freezing and confiscation of criminal assets.

It appeared that several European Union guidelines define need to collect, analyse and present the statistical information about whole process of asset recovery.

Those guidelines gave information that this activity is highly important because if Member States collect the information about asset recovery at the central level, it gives the change to compare the results. Also that is significant tool to make conclusions about the whole chain of confiscation.

In addition to the guidelines from the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union, also says that available statistics are limited and Member States should endeavour to collect data at a central level.

One question was what kind of statistical and other feedback about the results of freezing and confiscation criminal assets Estonia gathers and presents. Author examined different kind of reports to get to know what is the information what Estonian criminal policy maker presents.

Research showed that Estonian criminal policy maker, who is the ministry of Justice, does collect data and provides it through the annual reports, but it only includes the statistics about confiscation. Ministry of Interiors, who makes the internal security policy in Estonia, presented annually statistics as well, but very important is that they are presenting this information as a result of some priorities, but not as a analysis of criminal statistics.

This shows that centrally there are a lack of data collection and no one performs it in Estonia. This in turn means that this lack of action creates a situation where an essential component of the measurement of effectiveness of confiscation of criminal proceeds is missing. If there would be a change to compare the results of asset seizure and confiscation there is a great change to get important information about the shortage of asset recovery system in Estonia.

Author questioned several legal practitioners and their position was as well, that Estonia should have the overview of whole process of asset recovery, starting with asset tracing and seizure and going all the way to the final confiscation.

According to information what author gathered about the measuring the effectiveness of confiscation, she expresses her view that Estonia does not use all possibilities in order to measure the effectiveness of asset recovery and it narrows the possibility of setting new targets.

Published reports in Estonia do not open whether the realization of the goals are concluded or not, they do not say anything about the effectiveness of reaching the purpose of priorities. That is why it remains unclear to the author why there is a need for an increase of confiscating more criminal proceeds.

Ursula Kimmel

02.05.2017

KASUTATUD KIRJANDUS

Kasutatud kirjandus ja muud allikad

1. C. Malmström. EU initiatives to fight organized crime and corruption – A case for increased asset recovery. Brüssel, 2011.
2. Council of Europe. Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, 1990. Arvutivõrgus - www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007bd23 (24.04.2017).
3. D. Telesklaf. Asset Recovery. UNAFEI. Resource material seires no.83. Fuchu Tokyo.
4. Euroopa Komisjon. Pressiteade. Confiscation and asset recovery: Better tools to fight crime. Brüssel, 2012. Arvutivõrgus - http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-179_en.htm?locale=en
5. Euroopa Komisjon. Pressiteade: Kuritegevus ei tasu end ära: karmikäeline võitlus kuritegeliku tulu vastu, 2012. europa.eu/rapid/press-release_IP-12-235_et.htm (15.01.2016)
6. Euroopa Komisjoni algatus. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the mutual recognition of freezing and confiscation orders. Brüssel, 2016. Arvutivõrgus - ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=40719 (24.04.2017).
7. Euroopa Komisjoni esitatud määruse eelnõu, mis käsitleb kuritegeliku vara arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikuse tunnustamise tugevdamist. Brüssel, 2016. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016PC0819>. (24.04.2017).
8. Euroopa Komisjoni pressiteade. Confiscation & asset recovery . Arvutivõrgus - http://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/confiscation-and-asset-recovery_en (24.04.2017).
9. Euroopa Komisjoni Raport. Report from the Commission to the European Parliament and to the Council, based on Article 8 of the Council Decision 2007/845/JHA of 6 December 2007 concerning cooperation between Asset Recovery Offices of the Member States in the field of tracing and identification of

- proceeds from, or other property related to, crime. Brüssel, 2011. Arvutivõrgus - http://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/confiscation-and-asset-recovery_en (24.04.2017).
10. Euroopa Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja ELi sisejulgeoleku strateegia toimimine: viis sammu turvalisema Euroopa suunas. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0673&from=EN>(24.04.2017)
 11. Euroopa Komisjoni teatises „Proceeds of organised crime. Ensuring that "crime does not pay". Brüssel, 2008, lk 6. Arvutivõrgus - http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-179_en.htm?locale=en (24.04.2017).
 12. Euroopa Komisjoni teavitus. Measuring Crime in the EU. Brüssel, 2012. Arvutivõrgus - https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/.../crime/.../1_en_act_part1_v5.pdf (24.04.2017).
 13. Euroopa Komisjoni valdkondlik raport. Commission report on „Asset Recovery Offices“: an important tool to go after criminals' Money. Brüssel, 2011. Arvutivõrgus - http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-464_en.htm (24.04.2017).
 14. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi, mis käsitleb kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist Euroopa Liidus., eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus - <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0178+0+DOC+XML+V0//ET#title2> (24.04.2017).
 15. Euroopa Parlamendi pressiteade. Making it easier to confiscate criminal assets EU-wide. Euroop Parlament. Strasbourg, 2014. Arvutivõrgus - <http://www.eppgroup.eu/press-release/Making-it-easier-to-confiscate-criminal-assets-EU-wide>
 16. European Commission working paper. Impact Assessment. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the mutual recognition of freezing and confiscation orders. Brussels, 2016. Arvutivõrgus - <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3xnsrJ7MIHsJ:https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10102/2016/EN/SWD-2016-468-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF+&cd=2&hl=et&ct=clnk&gl=ee>
 17. Europol'i raport: Criminal asset recovery in the EU, survey of statistical information 2010 – 2014. Haag, 2015, lk 4. Arvutivõrgus -

- https://www.europol.europa.eu/.../criminal_asset_recovery_in_the_eu_web_version.pdf (24.04.2017).
18. EÜT. Ühismeede 98/699/JSK, mis käsitleb rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist, 1998. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A31998F0699> (24.04.2017).
 19. G.Arcifa artikkel "The new EU directive on Confiscation : a good (even if still prudent) starting point for the post-Lisbon EU strategy on tracking and confiscating illicit money". Itaalia, 2014. Arvutivõrgus - <https://free-group.eu/2014/03/25/the-new-eu-directive-on-confiscation-a-good-even-if-still-prudent-starting-point-for-the-post-lisbon-eu-strategy-on-tracking-and-confiscating-illicit-money/>
 20. German Criminal Code. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Arvutivõrgus - https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html.
 21. J. B. Weld. Forfeiture Laws and Procedures in the United States of America. UNAFEI. Resource material series no. 83. Funchu Tokyo Japan, 2011, lk 18.
 22. J. Barrot. Ensuring that crime does not pay: Euroopa Komisjoni ettepanek kümne prioriteedi määratlemiseks parendamaks kriminaalsel teel saadud vara konfiskeerimist. 2008, Brüssel. Arvutivõrgus - [Arvutivõrgus - europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1748_en.pdf](http://eur-lex.europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1748_en.pdf) (24.04.2017).
 23. J. Saar, A. Markina, A. Resetnikova, J. Ginter, J. Sootak, A. Parmas. Eesti õiguskaitseasutuste koostöö Euroopa Liidu liikmesriikidega piiriülese kuritegevuse tõkestamisel (olukord enne ja pärast liitumist Euroopa Liiduga). Tallinn, 2003.
 24. J. Žurina. Ümberpööratud tõendamiskoormuse õiguspärasus ja selle kuritarvitamise võimalused kuritegeliku tulu konfiskeerimisel. Teadusmagistritöö. Tallinn, 2010, lk. 30. Arvutivõrgus - dspace.ut.ee/bitstream/10062/15055/1/zurina_jevgenia.pdf (24.04.2017).
 25. K. Ligeti, M. Simonato. Chasing Criminal Money: Challenges and Perspectives On Asset Recovery in the EU. Bloomsbury Publishing, 2017. Lk. 241
 26. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) eelnõu seletuskiri.2016. Arvutivõrgus - <https://eelnoud.valitsus.ee/main#Wcre5moA>

27. Karistusõiguse revisjoni eesmärkidest. Arvutivõrgus - <http://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/kriminaalpoliitika/karistusõiguse-revisjon> (24.04.2017).
28. Klopets, U. Konfiskeerimiste ülevaade. Kriminaalpoliitika analüüs, 2014. www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/konfiskeerimiste_ulevaade_2013_0.pdf (04.02.2016).
29. Klopets, U. Kriminaaltulu konfiskeerimine 2012. aastal. Kriminaalpoliitika analüüs, 2013. www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/kriminaaltulu_konfiskeerimine_2012._aastal._justiitsministeerium._2013.pdf (04.02.2016).
30. L. Perling. Kriminaalse tulu konfiskeerimine peab kasvama. 15. juuni 2016. Arvutivõrgus - <http://www.postimees.ee/3734331/perling-kriminaalse-tulu-konfiskeerimine-peab-kasvama>. (23.04.2017).
31. L. Perling. Riik kavatses tõhustada kriminaaltulu konfiskeerimist. 24. Jaanuar 2017. Arvutivõrgus - <http://www.pealinn.ee/tagid/ilm/riik-kavatseb-tohustada-kriminaaltulu-konfiskeerimist-n184700>
32. Laulasmaa deklaratsiooni alusel kuritegevusevastase võitluse prioriteetidest. Arvutivõrgus - <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika/kuritegevusvastased-prioriteetid> (24.04.2017)
33. Laur. Konfiskeeritud kuritegeliku vara maht on kasvanud. Justiitsministeerium. 2012. Arvutivõrgus - <http://www.just.ee/et/uudised/konfiskeeritud-kuritegeliku-vara-maht-kasvanud> (24.04.2017)
34. M. Sedman. Konfiskeerimine: mõjutusvahendist karistuseks. *Juridica*, 2008, VIII, lk 3
35. N. Aas. Prioriteetsed kuriteod. 2009. Aasta ülevaade. 2010, *sine loco*.
36. P. Lindsalu. Konfiskeerimiste ülevaade 2014. Kriminaalpoliitika analüüs, 2015. www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/konfiskeerimiste_ulevaade_2014.pdf (04.02.2016)
37. P. Pikamäe, J. Sootak (koost), Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura, 2015.

38. Pressiteade. Euroopa Komisjon. Statement by President Barroso following the Tripartite Social Summit Arvutivõrgus - http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-10-740_en.htm (24.04.2017).
39. Prokuröride aruanne: prioriteetsetes kuritegudes ära võetud vara tõi riigikassasse juurde üle kahe miljoni euro. Arvutivõrgus - <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/prokuroride-aruanne-prioriteetsetes-kuritegudes-ara-voetud-vara-toi-riigikassasse-juurde-ule-kahe-miljoni-euro?id=71113813> (24.04.2017).
40. R. Kiris. Vara konfiskeerimine ja arestimine Riigikohtu praktika. Ülevaade seisuga 19.10.2014. seisuga. 2014, Tartu.
41. S. Tine. Ettekanne ARO platvormi kohtumisel. EU Directive on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime. 2014, Brüssel.
42. Siseministeriumi valitsemisala arengukava 2009 – 2012. Siseministerium, Tallinn, 2009
43. Siseturvalisuse arengukava aastani 2020, arengukava täitmise 2015. aasta aruanne. Tallinn, Siseministerium, 2016.
44. Siseturvalisuse arengukava aastani 2020. Tallinn, Siseministerium, 2014, lk. 22
45. T. Reinthal. Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetlus kohtupraktika. Tartu: Riigikohus 2008. Arvutivõrgus - <http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf> (21.04.2014), lk 11.
46. TRANSCRIM'i, Trento Ülikooli Uurimiskeskuse ja Palermo Ülikooli koostöös 2001. a valminud uuringu "The Seizure and Confiscation of the Proceeds of Crime in the European Union Member States: What Works, What Does Not And What Is Promising" lõpparuanne. Arvutivõrgus - http://www.transcrime.unitn.it/uploads/allegati_progetti/SEIZURE&CONFISCATIONpart1.pdf (24.04.2017).
47. Turvalisuspoliitika 2014. Siseministerium, Tallinn, 2015. Arvutivõrgus - https://issuu.com/siseministerium/docs/turvalisuspoliitika_2014. (24.04.2017).
48. United Nations Office on Drugs and Crime. Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organised crime, Research Report, October 2011. Arvutivõrgus - http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf (24.04.2017).

Kasutatud õigusaktid

53. Council of Europe. Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, 1990. Arvutivõrgus - www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007bd23 (24.04.2017).
54. Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 heakskiitmine. - RT I 2008, 25, 165.
55. Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused 2004. – RT I 2004, 49, 344
56. ELT. Euroopa Liidu nõukogu raamotsuse 2003/577/JSK, mis käsitleb vara või tõendite arestimise otsuste täitmise kohta Euroopa Liidus, 2003. Arvutivõrgus - eur-lex.europa.eu › EUROOPA › EU law and publications › EUR-Lex (24.04.2017).
57. ELT. Nõukogu Raamotsus 2005/212/JSK, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist, 2005. Arvutivõrgus - eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:ET:PDF (24.04.2017).
58. ELT. Nõukogu Raamotsus 2006/783/JSK, konfiskeerimisotsuste suhtes vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta, 2006. Arvutivõrgus - eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:328:0059:0078:ET:PDF (24.04.2017).
59. Euroopa Liidu Teataja. Euroopa Parlamendi Ja Nõukogu Direktiiv 2014/42/EL, kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus, 2014. eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0042&from=ET (18.01.2016)
60. Euroopa Liidu Teataja. Nõukogu otsus 2007/845/JSK, mis käsitleb kriminaaltulu jälitamise talituste vahelist koostööd kuritegelikul teel saadud tulu või kuritegevusega seotud muu vara jälitamise ja tuvastamise valdkonnas. 2007, Brüssel. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32007D0845> (01.05.2017).
61. EÜT. Ühismeede 98/699/JSK, mis käsitleb rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist, 1998.¹ EÜT. Nõukogu raamotsus 2001/500/JSK, milles käsitletakse rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu

- kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist, 2001. Arvutivõrgus - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52016PC0826> (24.04.2017).
62. German Criminal Code. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Arvutivõrgus - https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html.(25.04.2017).
63. Karistusseadustik, RT I, 31.12.2016, 14.
64. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmise, RT III 2010, 26, 51.
65. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. Arvutivõrgus - <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555> (24.04.2017).
66. Official Journal of the European Communities. Council Framework Decision on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of instrumentalities and the proceeds of crime, 2001. eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:182:0001:0002:EN:PDF (17.01.2016)
67. Straffeloven. 7. kapitel – Betinget fængsel. Arvutivõrgus - <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=181992> (25.04. 2017).

Kasutatud kohtuotsused

68. RKKKm 3-1-1-1-12
69. RKKKm 3-1-1-1-12
70. RKKKm 3-1-1-126-13
71. RKKKm 3-1-1-65-13
72. RKKKm 3-1-1-78-13
73. RKKKm 3-1-1-79-13
74. RKKKm 3-1-1-92-12
75. RKKKo 3-1-1-4-16
76. RKKKo 3-1-1-43-13

77. RKKKo 3-1-1-119-09

78. RKKKo 3-1-1-119-09

79. RKKKo 3-1-1-28-14

80. RKKKo 3-1-1-4-11

81. RKKKo 3-1-1-4-11

82. RKKKo 3-1-1-53-12

83. RKÜKo 3-1-1-37-07

84. RKÜKo 3-1-1-37-07

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Ursula Kimmel _____
_____(sünnikuupäev: 21.07.1987)_____

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose:

Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise efektiivsuse mõõtmisest Eestis: kuidas meil läheb?,

mille juhendaja on _____ Andreas Kangur _____,
(juhendaja nimi)

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2017